

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Marek Lemberka

Městské právo v Třeboni

Diplomová práce

Olomouc 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Městské právo v Třeboni“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 105 383 znaků včetně mezer.

V Olomouci dne 6.10.2023

Marek Lemberka

Poděkování

V první řadě bych rád poděkoval doc. JUDr. Jiří Bílý, Ph.D. za možnost psát na moje zvolené téma diplomovou práci a za cenné rady při konzultacích. Velké díky patří i mé rodině a JUDr. Jaroslavovi Benešovi za neustálou podporu a motivaci při studiu. Také děkuji PhDr. Jiřině Psíkové za cenné rady při tvoření diplomové práce, hledání zdrojů a korekturu textů; Státnímu oblastnímu archivu v Třeboni a Státnímu okresnímu archivu v Jindřichově Hradci za vstřícný přístup a za pomoc při hledání archivních pramenů.

Obsah

ÚVOD.....	6
1 VÝVOJ MĚSTA TŘEBONĚ A JEHO PRÁVNÍHO ZÁKLADU.....	9
1.1 VZNIK A ZALOŽENÍ MĚSTA.....	9
1.1.1 Právní status města.....	9
1.2 ROZVOJ MĚSTA, JEJÍ PÁNOVÉ A UDĚLOVÁNÍ VÝSAD DO ROKU 1793.....	9
1.2.1 Správa města.....	12
1.3 ROZVOJ MĚSTA A JEJÍ PÁNOVÉ DO ROKU 1848.....	12
1.3.1 Správa města od roku 1793.....	13
1.3.2 Období úřadu regulovaného magistrátu.....	14
2 TŘEBONĚ A MĚSTSKÉ PRÁVO.....	15
2.1 CO TO JE MĚSTSKÉ PRÁVO?.....	15
2.2 VÝVOJ MĚSTSKÉHO PRÁVA A POKUSY O KODIFIKACI.....	15
2.3 MAGDEBURSKÉ NEBO NORIMBERSKÉ PRÁVO PRO MĚSTO TŘEBONĚ?.....	16
2.3.1 Rozdíly mezi norimberským městským právem a Švábským zrcadlem?.....	17
3 PRIVILEGIA MĚSTA TŘEBONĚ.....	19
3.1 PRINCIPY FUNGOVÁNÍ PRIVILEGIÍ.....	19
3.2 JEDNOTLIVÁ PRIVILEGIA.....	19
3.2.1 Vzdání se práva odúmrti a udělení práva královského z roku 1376.....	19
3.2.2 Právo várečné a spor o něho.....	20
3.2.3 Právo konat výroční trh na den svatého Filipa a Jakuba.....	21
3.2.4 Právo na vaření bílého piva.....	21
3.2.5 Potvrzování a obnovování privilegií.....	21
3.2.6 <i>lus regale</i> města Třeboně.....	26
3.2.7 Právo trhově.....	27
4 TŘEBONĚ A PERIODIZACE ČESKÝ PRÁVNÍCH DĚJIN.....	28
4.1 STRUČNÝ VÝVOJ STAVOVSKÉ MONARCHIE NA ČESKÉM ÚZEMÍ.....	29
4.1.1 Boleslavovy výsady a Dekreta Břetislavova.....	29
4.1.2 Formování stavovského státu.....	30
4.1.3 České království za vlády Lucemburků.....	30
4.1.4 Formování moravského markrabství.....	31
4.1.5 Vrcholný stavovský stát.....	31
4.1.6 Koruna svatováclavská.....	31
4.1.7 České království v době husitské.....	31
4.1.8 Nástup Habsburské dynastie.....	32
4.2 OBECNĚ K VÝVOJI STAVOVSKÉHO PRÁVA NA ČESKÉM ÚZEMÍ.....	33
4.2.1 Právní obyčej.....	33
4.2.2 Nařízení panovníka.....	33
4.2.3 Soudní nález.....	34
4.2.4 Právní knihy.....	34
4.2.5 Kodifikační pokusy.....	35
4.3 STRUČNÝ VÝVOJ STAVOVSKÉ MONARCHIE V OBDOBÍ ABSOLUTISMU NA ČESKÉM ÚZEMÍ.....	36
4.3.1 Habsburkové v období absolutistického státu.....	37
4.4 OBECNĚ K VÝVOJI ABSOLUTISTICKÉHO PRÁVA NA ČESKÉM ÚZEMÍ.....	38
DÍLČÍ ZÁVĚR.....	39
5 MĚSTSKÉ PRÁVO NA ČESKÉM ÚZEMÍ.....	42
6 PRÁVNĚ ARCHEOLOGICKÉ PAMÁTKY.....	44
6.1 HISTORIE TŘEBONŠKÝCH TRHŮ.....	44
6.1.1 Tržní řád.....	44

6.1.2	<i>Kamenný korec z roku 1556</i>	45
6.2	OBNOVENÉ ZŘÍZENÍ ZEMSKÉ.....	46
7	ZÁVĚR	47
7.1	SHRnutí DĚJIN MĚSTA TŘEBONĚ.....	47
7.2	SHRnutí MĚSTSKÉHO PRÁVA V TŘEBONI	47
7.3	SHRnutí DĚJIN NA ČESKÉM ÚZEMÍ.....	49
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	51
	ABSTRAKT	55
	PŘÍLOHY	57

Úvod

Cílem této práce bude uceleně pojednat o městském právu v Třeboni, a to v rozmezí let: od založení města Třeboň od 14. století do roku 1793 a dále od roku 1793 až do roku 1848. Nicméně na stránkách města Třeboň se uvádí, že: „*Počátky města sahají až do poloviny 12. století, kdy na jedné ze stezek procházejících širokým pohraničním hvizdem vznikla malá osada či snad jen dvorec*“.¹ Avšak tato práce se nebude věnovat historii města od jeho prvopočátku, jelikož k tomuto období nejsou žádné dostupné zdroje, které by nám poskytly relevantní informace k danému období. A proto jsem si vybral období až od roku 1341, kdy město Třeboň získalo statut města a navíc již od toho roku začíná postupný rozmach tohoto města, například udělování městu různých výsad a privilegií nebo udělení tzv. práva měst královských. Tedy v brzké době od získání statutu města se město Třeboň stalo také městem královským a mohlo z tohoto postavení využívat spousty výhod.

Prvopočátky měst v českých zemích sahají do 13. století, kde docházelo k: „*formování měst jako specifických hospodářských jednotek, vytvoření sítě měst jako jednotek právních a politických, vybavených v každém jednotlivém případě vnitřní samosprávou, vytváření nové celospolečenské vrstvy, jež si vlastní městkou a měšťanskou specifičnost uvědomovala zatím jen ve svých špičkách, tvořených patriciátem největších měst*“.² Města se městy stávaly „*tzv. zakládacím aktem, který měl právní povahu, protože znamenal propůjčení městského, tedy vyššího privilegovaného zřízení, což uděloval městům panovník. Avšak panovník se tímto aktem vzdával určité části své výsostné pravomoci a osvobozoval nově vznikající korporaci z její závislosti*“.³ Tento systém zakládání měst prostřednictvím zakládacího aktu je velmi pozoruhodný, jelikož dochází k uzavření dohody mezi nově vznikajícím městem a panovníkem, který zároveň touto dohodou přichází o část své pravomoci, kterou svěřuje nově vznikajícímu městu. Takže v důsledku zakládání měst docházelo k rozporu s feudálním pořádkem, jelikož v období feudalismu měl veškerou moc v rukou nad daným územím panovník a tímto založením města o část své pravomoci přichází.

Ve výše citovaných názorech je vidět, že každý autor má různé pohledy na vznikání českých měst v jeho prvopočátcích, a proto bych v této práci se pokusil s těmito rozdílnými

¹ Město Třeboň. *Historie města Třeboň* [online]. Město Třeboň. [zobrazeno 8. dubna 2021]. Dostupné na: <<https://www.mesto-trebon.cz/cz/historie-mesta-a-pamatky/historie.html>>.

² HLEDÍKOVÁ, Zdeňka a kol. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 202 s.

³ KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v Českých zemích*. Praha: Karolinum, 1998, 119 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.

pohledy na zakládání měst vypořádat alespoň v jedné kapitole, která bude obecně pojednávat o vzniku měst se zaměřením na příkladu města Třeboně.

Co se týče vzniku městského práva v Čechách, tak: „*základy městského práva v Čechách vznikaly mimo naše území a jako obyčejové normy k nám byly přeneseny nejdříve cizími kupci, kteří se jimi řídili jako svým osobním právem. Kupecké právo se u nás v první polovině 13. století už změnila v právní odlišení majetkově určených, původem cizích, zdomácnělých i eventuálně domácích obyvatel vymezeného městského prostoru, které spojovalo trhové právo a kteří začali tvořit měšťanstvo. Podíl cizí kolonizace při vzniku právních měst pak na tomto stupni domácího vývoje znamenal vyhranění skutečného městského práva, založeného na panovnickém uznání zvláštního majetkového práva patriciátu*“.⁴ I Jiří Kejř ve své knize uvádí, že: „*Je oprávněné považovat kupecké právo za jeden z inspirativních zdrojů pro budoucí městské právo, když kupecké obyčejy směřovaly k vytvoření práva měšťanů, ale nebylo asi nikterak přímočaré přenášení kupeckých obyčejů na trhová sídla, to je právo personální na teritoriální. Tvrzení, že městské právo bylo dotvořením kupeckého práva, je příliš kategorické*“.⁵ Na městské právo a jeho vznik v českých zemích existují různé názory, jak již lze vidět v předchozích citacích autorů, jelikož stále není dostatek pramenů, které by nám vznik městského práva přesněji vymezily. A proto bych se rád zaměřil na městské právo v Třeboni, kde bych mohl být úspěšnější v hledání pramenů ohledně vzniku městského práva a jeho fungování v konkrétním českém městě.

Ve své práci nejprve pojednávám o vývoji města Třeboně a jeho právním základu. Dále rozvíjím základy městského práva, s kterým souvisí udělování a potvrzování privilegií. Následuje výčet privilegií, která byla od založení města udělována, odnímána a potvrzována. Ve čtvrté kapitole se dozvíte ve stručnosti o českých právních dějinách v souvislosti s rozvojem města Třeboně ve sledovaném období od 14. století do roku 1848. V páté kapitole se zaměřuji na městské právo na českém území. V předposlední kapitole uvádím právně archeologické památky, které souvisejí s městem Třeboň jako například Tržní řád a také jedna z významných památek, jež je Obnovené zřízení zemské, které

⁴ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka a kol. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 203 s.

⁵ KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v Českých zemích*. Praha: Karolinum, 1998, 140 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.

zavedlo velké změny v právu, a to například absolutistická vláda, propadná práva, omezení zemského soudu.

V rámci své diplomové práce je použita metoda popisná, která nám přiblíží lépe historický vývoj v daném sledovaném období. Dále je využita metoda komparace, která nám pomůže lépe se zamyslet nad kolizí textů různých autorů, kteří se zabývají stejnou problematikou a řeší ve svém textu stejný problém, ale jen s odlišným názorem. A proto metoda komparace je vhodná pro tyto různé názory autorů a na závěr se pokusím pomocí této metody popsat v čem se liší autoři.

Závěrem jen dodám, že o městském právu v Třeboni dosud neexistuje žádný ucelený přehled městského práva v Třeboni s přihlédnutím k městskému právu v českých zemích. A proto jsem se rozhodl tématu městského práva v Třeboni věnovat. Existuje však o historii města Třeboně a jeho vývoji mnoho písemností, článků, a i nějaké monografie, ale dosud neexistuje právnická literatura, která by uceleně pojednávala o tématu, a to jen z čistě historicko-právního hlediska. Městské právo v naší zemi bylo po několik staletí, a proto si myslím, že si zaslouží více pozornosti mu věnovat.

Dále bych dodal, že již část této diplomové práce byla zveřejněna v místním sborníku, a to konkrétně Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska. Citace: LEMBERKA, Marek. *Městské právo v Třeboni*. In: Muzeum Jindřichohradecka. *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska*, 2022, 34(10). ISSN 1801 – 3759.

1 Vývoj města Třeboně a jeho právního základu

1.1 Vznik a založení města

„Třeboň – princezna spanilá, jak ji pojmenoval básník Ladislav Stehlík – město bohaté na historické památky, město, s kterým je spjata historie našeho národa, město s bohatou kulturní tradicí, dějiště nejbrutálnějšího útlaku a vykořisťování pracujícího lidu ve středověku. Bohatství přírodních krás, které obklopují město hlubokými lesy, rozsáhlými loukami, vodními toky a rybníky, je v přirozenou přírodní rezervaci, je unikátem evropského významu.“⁶

Počátky osídlení města Třeboně dokládají historické nálezy, jako střepy na dně rybníka Svět. Tyto střepy archeologové datují k polovině 13. století. Další nálezy se nacházejí od poloviny 13. století, které nám dokládají středověké osídlení, jež bylo tvořeno na křižovatkách obchodních cest.

1.1.1 Právní status města

Toto středověké osídlení je doloženo také první písemnou zmínkou v listině z poloviny 13. století, ale bez přesného data vydání, kde je mezi svědky farář Dětrich z Vitknova, později nazývané Třeboň.

Poprvé se název Třeboň objevuje v listině z roku 1261, avšak zatím jen německy, a to ve zmínce u Pelhřima „de Witigenove“. Roku 1359 je poprvé Třeboň uvedena i s českým názvem.

1.2 Rozvoj města, její pánové a udělování výsad do roku 1793

Co se týče majitelů Třeboně, tak od poloviny 13. století to byli Vítkovci, tzv. landštejnská větev se znakem bílé pětilisté růže v červeném poli. Poté se majiteli stali Rožmberkové se znakem červené růže v bílém poli od roku 1366.

Rožmberkové již po roce, tedy roku 1367 založili augustiniánský klášter, který vznikl proměnou treboňské fary se svolením pražského arcibiskupa Jana Očka z Vlašimi listinou z 12. května 1367.⁷ Další jejich kroky se ubíraly k udílení privilegií pro město Třeboň. Nejprve roku 1376 osvobodili město od odúmrtí⁸ za 30 kop pražských grošů a téhož roku bratři Petr a Jan z Rožmberka propůjčili městu Třeboni právo měst královských také za 30

⁶ ČERNÝ, Josef. *Úvod*. Sborník. Šest set let královských práv města Třeboně. České Budějovice: MNV Třeboň, 1976,

⁷ Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 460, sign. III A-1, z roku 1367 květen 12.

⁸ Odúmrtí = nárok, který vyplývá ze státní svrchovanosti okupovat věci na vlastním území, které nikomu nepatří. (JIRÁSKO, Vojtěch. *Odúmrtí* [online]. Iurium wiki, 16.1.2019 [zobrazeno 11.6.2022]. Dostupné z: [http://wiki.iurium.cz/w/Odúmrtí#cite_note-1. \)](http://wiki.iurium.cz/w/Odúmrtí#cite_note-1.)

kop pražských grošů. Tímto upevnili své rodové postavení, neboť dali městu výsady, které uděloval panovník svým královským městům.⁹ Na císaři Karlu IV. vymohli Rožmberkové roku 1378 pro třeboňské právo dovážet z Rakous týdně dva vozy soli, což nebyla malá výsada, jelikož za sůl se ve středověku platilo zlatem.¹⁰

Celkový rozvoj města Třeboně narušovaly jen požáry, občasné válečné události a morové epidemie. Poté, co již nehrozilo nebezpečí v době husitské se v polovině 15. století obnovily staré spory mezi městem Třeboní a královskými Českými Budějovicemi. (viz. níže)

Jiří z Poděbrad dne 23. června 1463 vydal další privilegium pro město Třeboň, kterým ukončil spor mezi Třeboní a královskými Českými Budějovicemi o cestu, mýto a dopravu soli, načež zde docházelo k zajímání lidí a zabavování zboží. Král tímto privilegiem se přiklonil na stranu třeboňských, kterým obnovil starou výsadu dovozu soli z Freistadtu a navíc ji rozšířil ještě o třetí vůz soli.¹¹

Dalších několik významných výsad bylo na žádost Voka II. potvrzeno králem Vladislavem II., celkem tři. První bylo povolení konat výroční trh na den sv. Filipa a Jakuba se sedmidenním trváním ze dne 22. srpna 1480. Druhá ukládala formanům jedoucím z Českých Budějovic a Českého Krumlova do Jindřichova Hradce, tak nesměli zvolit jinou cestu pod trestem než přes Třeboň. Touto výsadou bylo významně přispěno clem do městské pokladny. Třetí ze dne 4. března 1505 bylo povoleno třeboňským měšťanům vařit kromě tmavého piva ječného i pivo bílé pšeničné, které získávalo čím dál větší popularitu.¹²

Roku 1555 byl vydán Vilémem z Rožmberka v Třeboni tržní řád, který sloužil k lepší a samostatnější organizaci trhu. (podrobněji viz kap. **6.1.1**)

Mezi léty 1493 až 1545 a 1602 - 1611 se Třeboň stala sídelním městem rodu Rožmberků, jejímž posledním mužským potomkem byl Petr Vok z Rožmberka, který tu zemřel. Dalším rodem po Rožmbercích se stal rod Švamberků, a to roku 1611, kdy panství dle dědické smlouvy převzali. Třeboň se nyní nacházela pod erbem bílé labutě. Svou úlohu Třeboň sehrála i za doby třicetileté války, kdy syn Petr ze Švamberku, syn Jana Jiřího, který mu roku 1615 postoupil zadlužené panství, se posléze ujal role odbojáře při stavovském povstání a byl zvolen do třicetičlenného direktoria. A tak Třeboň byla jedním z opěrných

⁹ Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 1, sign. IA 1, z roku 1376 březen 17, Český Krumlov.

¹⁰ Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 12, sign. IA 12, z roku 1513 leden 27, Český Krumlov.

¹¹ Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 467, sign. III A-8, z roku 1463 červen 23.

¹² PSÍKOVÁ, Jiřina, ZIEGLER, Jan. *Třeboň*. Praha: Pasek, 2009, 5-9 s.

bodů stavovských vojsk. Dne 13. dubna 1618 vypukl velký požár, který zachvátil velkou část města, konkrétně 83 domů a s radnicí a Hradeckou bránou. Třeboň se připravovala také na vpád císařských vojsk, a to zesilováním hradeb, proběhly dva neúspěšné pokusy. Až na konec se Třeboň roku 1622, jako jedna z posledních bašt stavovského vojska, vzdala. Toto období nebylo pro Třeboň a celé panství vůbec lehké, když byla obývána stavovskými a posléze císařskými vojsky. Majetek Švamberků po bitvě na Bílé hoře byl zkonfiskován a připadl Habsburkům. Roku 1623 správu nad Třeboní převzal Vilém Slavata, kterého pověřil císař Ferdinand II. a roku 1625 postoupil správu nad třeboňským panstvím svému synovi, pozdějšímu císaři Ferdinandovi III..

Po bitvě na Bílé hoře došlo v Třeboni a i v Čechách a na Moravě k násilné rekatolizaci. Avšak třeboňští obyvatelé byli převážně nekatolíci, kteří s protireformací nesouhlasili. Ferdinand III. roku 1638 při obnově všech dosavadních privilegií si tuto obnovu podmínil tím, že ve městě nesmí být žádný nekatolík, ani nesmí být do města žádný přijímán.

Roku 1660 se pod erbem turčí hlavy ujal dědičně třeboňského panství hrabě Jan Adolf ze Schwanzenberga od panovníka bratra Leopolda Viléma, jenž byl pasovským biskupem, a to jako úhradu dluhů a uznání zásluh ve válkách proti Turkům. Při změně majitelů se většinou měnily i národnostní poměry. Začínalo postupné prosazování němčiny, nejprve na správu panství přicházeli němečtí úředníci a němčina se projevovala i v úřadování městské správy, i když obyvatelé byli Češi.

Rozvoj celého panství, hospodářství, rybníkářství na obnovených rybnících a i pivovarnictví pokračoval i nadále během 18. století, avšak tento poklidný rozvoj města těžce postihl poslední velký požár ze dne 12. července 1781.¹³ „Byl to největší požár v historii Třeboně.“¹⁴ K požáru došlo tak, že se nepozorností řemeslníků, kteří pracovali na opravě kostelní věže, rozšířil po celém městě. Co se týče shořelých nemovitostí, tak během dvaceti čtyř hodin shořelo 71 domů, radnice s věží a za ní měšťanský pivovar, masné krámy a nejvíce byl postižen kostel sv. Jiljí i s klášterem. Zachováno zůstalo pouze 21 domů a zámek. Opravy kostela začaly sice brzy, nicméně čtyři roky po požáru byl augustiniánský klášter zrušen při Josefových reformách, a to dne 20. října 1785. Následně po zrušení došlo k rozptýlení řeholníků po okolních farách a fara v Třeboni byla svěřena jiným kněžím. Roku 1787 došlo v dražbě k prodeji klášterního panství, který vydražil Jan Nepomucký ze Schwarzenberga a zanedlouho poté i získal klášterní budovy, ze kterých vytvořil kanceláře lesního úřadu.

¹³ PSÍKOVÁ, Jiřina, ZIEGLER, Jan. *Třeboň*. Praha: Pasek, 2009, 11-13 s.

¹⁴ Tamtéž, 13 s.

1.2.1 Správa města

Vrchnost pro kontrolu dodržování práva a bezpečnosti ve středověké Třeboni dosazovala pro tuto záležitost rychtáře, který byl koncem 18. století podřízen purkmistrovi a konšelům. Nicméně důležitou funkci ve správě města zastával sbor dvanácti konšelů, kteří byli vybíráni z měšťanů, jenž znali hospodářské poměry a byli způsobilí zasedat v městské radě. Původní představou bylo, že konšelský úřad bude obnovován na začátku každého nového roku, avšak treboňští konšelé zůstávali v úřadě dva až tři roky a dokonce po roce 1737 doživotně. Ovšem funkce konšelů byla neplacená. Reprezentaci města; dohled nad hospodařením městské obce; správu obecních dvorů, lesů a rybníků měl na starosti purkmistr, který po složení přísahy převzal symboly úřadu, kterými byly: městské pečetidlo, klíče a městská pokladna. Úřad purkmistra, jako funkce konšela, byl také neplacený.¹⁵

1.3 Rozvoj města a její pánové do roku 1848

Co se týče majitelů panství Třeboně, tak od Jana Adolfa ze Schwarzenberga zůstala schwarzenberským majetkem až do poloviny 20. století. Navíc její privilegia pro město byla stále potvrzována, jak Marií Terezií, tak Josefem II. a Františkem II.¹⁶

Schwarzenbergové měli v Třeboni velký vliv, řídili nejen velkostatek, ale také zasahovali do obecních záležitostí. Po josefínských reformách se projevovaly změny po celé zemi, které zasáhly i Třeboň, která byla pod správou Schwarzenbergů.¹⁷

Roku 1793 došlo v Třeboni ke zřízení úřadu regulovaného magistrátu, do jehož služeb byli dosazováni a placeni státem zkoušení právníci. V důsledku zřízení úřadu regulovaného magistrátu došlo ke zrušení úřadu rychtáře. Jinak volení radní a obecní starší zůstali.¹⁸ V tomto centralizačním období, Třeboň spolu s ostatními městy u nás, přišla o zbytek samosprávy a dostala se pod stálý státní dohled. Došlo k velké byrokratizaci správy města a staré výsady, instituce byly zrušeny a obnovování již mimo stojících městských privilegií nemělo prakticky cenu.¹⁹

¹⁵ PSÍKOVÁ, Jiřina, ZIEGLER, Jan. *Třeboň*. Praha: Pasek. 13-14 s.

¹⁶ KROB, Miroslav a kol. *Třeboň*. Praha: Kvarta a Třeboň: Carpio, 2001, 28 s.

¹⁷ Tamtéž, 31 s.

¹⁸ PSÍKOVÁ, Jiřina, ZIEGLER, Jan. *Třeboň*. Praha: Pasek. 14-15 s.

¹⁹ FILIP, Václav. *K vývoji správy města Třeboně*. Sborník. Šest set let královských práv města Třeboně. České Budějovice: MNV Třeboň, 1976, 9 s.

1.3.1 Správa města od roku 1793

Mezi léty 1793 až 1849 došlo k utvoření úřadu regulovaného magistrátu, jež přinesl velkou přeměnu dosavadní městské správy v Třeboni a změnila se tak celá struktura městské reprezentace a i obsah pravomoci úředníků a správní činnosti a také dosavadní vrchnostenský dozor nad nimi. Docházelo k postupnému osekávání pravomocí a samostatné správy měst a k přecházení správy na stát, tzv. centralizace moci ve státě.

Původně mělo k této transformaci správy dojít o deset let dříve, a to již dle dvorského dekretu ze dne 14. dubna 1783. Nicméně došlo k ní až dalším dekretem z 18. dubna 1793, jelikož Třeboň se v té době potýkala s velkým zadlužením města a také zde byl spor s vlastními občany, kteří bydleli na předměstí a byli tak vyloučení z vlivu na městskou správu, o volební právo do městské rady.

Na řízení **třeboňského magistrátu** se podíleli:

- a) purkmistr z obce, a to bez nároku na plat
- b) jeden zkoušený rada s ročním platem 300 zlatých a dva nezkoušení radní z obce, a to bez nároku na plat. Dle možností dostávali každoročně menší vyrovnání platu.

Na vedení **magistrátní kanceláře** se podíleli:

- a) jeden kancelářský zaměstnanec s ročním platem 100 zlatých
- b) jeden soudní sluha s polovičním platem.

Ovšem přes veškeré snahy třeboňských nebyl zachován úřad rychtáře při magistrátu. Naposledy se rychtář objevil v platovém výkaze mezi zaměstnanci roku 1794 a dále také zanikl sbor obecních starších spolu s rychtářským úřadem.

Zaměstnanci na radnici města byli „pouze důchodní, který vybíral daně a poplatky, radní a soudní sluha. Dále byli ve službách města strážný na věži, tři strážci u městských bran, zaměstnanec pro obsluhu hodin na věži a hlášení času, kominík, vodák, obecní pastýř, porybný, hajní pro rybníky Břilický, Jílovický, Vejskocký, dva lesní hajní (Voborník a u sv. Magdaleny) a ošetřovatel obecního býka. Policejní službu u města vykonávali policejní komisař, první policejní dozorce a druhý revizor.“

Jak již plyne z výkazu roku 1825 tak dalšími zaměstnanci byli navíc samostatný výběrčí daní, ranhojič a městský fysikus,²⁰ dva starší učitelé s učitelkou ručních prací, dva policejní revizoři, dva obyčejní policisté, policejní dozorce pro předměstí, rozsvěcovač lamp, dvě

²⁰ Jedná se o označení běžného praktického lékaře. Sloužilo toto označení zejména v době středověku k odlišení od městského chirurga. (KOVÁŘ, Daniel. *Lékaři – Specialisté pečující o zdraví obyvatelstva* [online]. Encyklopedie českých Budějovic [cit. 18.6.2022]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/lekari.>)

porodní báby a další, celkem dvacet zaměstnanců. Z toho výčtu vyplývá, že za období regulovaného magistrátu počet zaměstnanců ve správě města podstatně vzrostl.

Vzhledem k tak rozsáhlému aparátu státních zaměstnanců podílejících se na správě města je například pozoruhodné, že ze soudní agendy z tohoto období se dochoval jen malý zlomek písemností, asi dvacet fascikul spisů, a to jen z pozůstalostního řízení.

Na konci magistrátního období, roku 1848 došlo ke zrušení poddanství, odstranění privilegií a k novému zakotvení postavení státní správy, což opět ovlivnilo správu měst a obcí. Nyní například soudnictví je již oddělené od veřejné správy a je v plné diskreci státních soudů. Základem státu se stala svobodná obec s jednotnou a samostatnou správou obce a jeho hospodářství, která byla řízena orgány volené z řad občanů.²¹

1.3.2 Období úřadu regulovaného magistrátu

Měšťanstvo bylo dle zápisu z roku 1823 rozdělené podle cechů a jiných zájmových skupin, kteří volili ze svých řad deset volitelů a jejich volbu schvaloval krajský úřad. Poté, když krajský úřad volbu schválil, došlo ke svolání nově zvolených volitelů, jež volili ze svých řad purkmistra. Po zvolení purkmistra třeboňský hospodářský úřad předložil zprávu o zvolení purkmistra knížeti, který volbu purkmistra schvaloval. Takto probíhala volba purkmistra.

Počet zaměstnanců na radnici výrazně stoupl za období regulovaného magistrátu a také přibýly nové profese.

K privilegiím, po roce 1793, tedy po zavedení úřadu regulovaného magistrátu již žádná privilegia nejsou. Toto období již ukončilo vydávání a potvrzování privilegií, jak tomu bylo v dobách dřívějších, v předmagistrátním období.

²¹ FILIP, Václav. *K vývoji správy města Třeboně*. Sborník. Šest set let královských práv města Třeboně. České Budějovice: MNV Třeboň, 1976, 17-18 s.

2 Třeboň a městské právo

2.1 Co to je městské právo?

Městské právo, je soubor právních předpisů, které upravovalo právní poměry mezi městskými obyvateli v dobách středověké a raně novověké společnosti. V dějinách práva se jedná o zvláštní fenomén, jelikož v celé Evropě upravovalo právní vztahy, které se podstatně lišily od ostatních právních předpisů, jež tvořila feudální společnost, která byla založena především na držbě půdy a poddaných. Mezi městskými obyvateli to bylo platné právo upravující zejména vztahy mezi svobodnými výrobcí nebo podnikateli, a proto bylo ideální pro římskoprávní recepci a spolu s kanonickým právem pomohlo středověké společnosti utvořit základy pro antickou právní kulturu. Totéž platí i pro městské právo v českých zemích, jež se rozvíjelo pod vlivem jihoněmeckého a saského práva.

2.2 Vývoj městského práva a pokusy o kodifikaci

S rozmachem českých a moravských měst v době středověku docházelo k pokusům kodifikovat právo ve městech do jeho psané podoby.

Když se podíváme na vývoj městského práva, je pozoruhodné sledovat, jak se stalo po celá staletí základním souborem práv pro městské obyvatelstvo, kterému upravovalo jejich každodenní život ve všech oblastech.²²

Podíváme-li se na rozdíly mezi právem magdeburským a norimberským, tak rozdíl není velký. Toto rozlišení mělo zejména vliv na soudnictví. Příkladem může být udělené privilegium pro město Brno z roku 1243, jež se řídilo právem norimberským, tedy okruhem práva vídeňského. Toto právo na Moravě mělo významný vliv a moravská města se odvolávala do Brna. Je to jeden z typických principů pro městské právo, který určoval již při založení města jeho právní příslušnost a obec, ke které se v pochybnostech měla obracet pro poučení. Dlouho bylo zvykem, že se obracela města pro poučení i za hranice země, avšak ve 14. století čeští panovníci utvrzující svou suverenitu tato odvolání zakazovali.²³

²² MALÝ, Karel. *Úvodem*. In: MALÝ, Karel a ŠOUSTA, Jiří. Městské právo ve střední Evropě: Sborník příspěvků z mezinárodní právnické konference „Práva městská království českého“ z 19.-21. září 2011. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, 2013. s. 9-10.

²³ RAMEŠ, Václav. *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů* [online]. Tezaurus archeologické terminologie, 11.5.2022 [zobrazeno 20.6.2022]. Dostupné z: <http://teater.aiscr.cz/12-spolecnost/pravo/mestske-pravo?view=cs>.

2.3 Magdeburské nebo norimberské právo pro město Třeboň?

Bedřich Mendl uvádí, že právo města Norimberku je zmíněno také v listině z roku 1387, ač si myslí, že jde o pouhý omyl a upírá mu váhu. Nicméně Palacký objevil v třeboňském formuláři důkaz o souvislosti pražského města s norimberským právem. „*To král Václav, ustanovuje (r. 1387) Sigmunda Hulera podkomořím, nařídil, aby podkomoři s hofrychtěrem soudili veškeré věci, týkající se královské komory, a zakázal, že rychtáři a přísazní městští se nesmějí odvolávat k žádnému soudu mimo hranice království českého.*“ Pokud by se chtěl někdo odvolat na magdeburské právo, má tak učinit přes město Litoměřice a kdo chce se odvolat na právo norimberské, má tak učinit přes město Pražské.²⁴

Nyní je potřeba tuto zmínku v této listině výše zmiňované vyložit, jak to s daným norimberským právem vlastně bylo, zda se jím třeboňští řídili a kam se odvolávali. K tomu nám může pomoci Bedřich Mendl ve své publikaci o norimberském právu v Čechách.

Listina krále Václava IV. z roku 1387 nám říká, že zde máme dvě proti sobě stojící práva, a to na jedné straně magdeburské právo a na druhé straně norimberské právo. Pokud se chceme odvolat k norimberskému právu, tak to rozhoduje Pražské město a pokud k magdeburskému právu, tak musíme se obrátit na město Litoměřice. Tedy Litoměřice soudily podle magdeburského práva. a Pražské město neboli Staré město soudilo podle norimberského práva. „*A simile eciam is, qui ad ius Nurembergense appellare voluerit, ad civitatem nostram Pragensem, ubi talia iura redduntur, appellare debebit - -.*“ Sice víme, že v Praze nejsou doklady o užívání práva města Norimberku ani o odvoláních do Norimberku. Nicméně budeme vycházet z toho, že tomu tak bylo, jak je již výše zmíněno.²⁵ Obecně historikové uvádějí, že Pražské město a města, která k němu hleděla, tak užívala Švábské zrcadlo, tedy norimberské právo a dále dodávají, že Švábské zrcadlo doplňovalo pojednání o právech pražských a norimberských. Avšak dle Mendla a jeho výkladu norimberské právo v Praze bylo Švábským zrcadlem, ale již nebyla žádná právní souvislost Prahy s jinými českými městy kromě Chebu s norimberským právem.²⁶

Vodítkem při hledání prvků u jednotlivých práv měst, kde zkoumáme, kterým právem se dané město řídilo, nám může posloužit informace, že v mnoha středověkých právech,

²⁴ MENDL, Bedřich. *Tak řečené norimberské právo v Čechách*. Praha: česká akademie věd a umění, 1938, 19 s. Dostupné z: databáze Czech medieval sources online. [Studie/publikace] využila databázi Czech Medieval Sources online, kterou poskytuje výzkumná infrastruktura LINDAT/CLARIAH-CZ (<https://lindat.cz>) podporovaná MŠMT ČR (projekt č. LM2018101).

²⁵ Tamtéž, 29 s.

²⁶ Tamtéž, 33 s.

kteřá se tÝkají hrdelních trestů jsou nahrazovány peněžitou pokutou. Nicméně Švábské zrcadlo je konzervativní a zde přetrvává pravidlo Starého zákona, a to „nejen „*collum pro collo*“, nýbrž doslova „*oko za oko*“, „*zub za zub*“.“ Lze tedy pomocí tohoto vodítka či svědectví o norimberských právech rozumět jimi Švábské zrcadlo, což značí, že výklad výše, který byl podán, je tímto dokladem dokázán.²⁷

2.3.1 Rozdíly mezi norimberským městským právem a Švábským zrcadlem?

Definici městského práva lze pojmut jako soubor právních norem pro městské obyvatele, které zahrnovalo všechny případy veřejného i soukromého podnikání. Zdrojem práva byly listiny od vrchnosti, „(u říšských měst vrchností byl římský král, u našich královských měst vrchností byl český král)“ jež práva dávala nová nebo potvrzovala dosavadní právní zvyklosti. Dále ho tvořilo zvykové právo daného města a soubory statut, které mohly tvořit v rámci svého autonomního postavení. Městské právo sebou neslo podmínku, která městu přisuzovala zvláštní právní oblast a jeho obyvatelům zvláštní právní postavení.

O Norimberku je první zmínka roku 1050, kde je jmenován jako statek královský, kde císař Jindřich III. svolal všechna knížata celého Bavorska za účelem porady o tom, jak dostat pod kontrolu země. Shromáždění se konalo na hradě a při něm také vznikala kupecká osada. V listině z roku 1062 se dozvídáme, že došlo k odnětí trhu městu Fürtu a s clem a mincovnou bylo toto privilegium přeneseno do Norimberku. Nicméně na naléhání duchovních knížat došlo k vrácení těchto práv, avšak obchod v norimberském podhradí trval dále.

Roku 1163 ještě není žádná zmínka o městském právu norimberském a jeho rozšíření. Král Fridrich II. roku 1219 potvrzuje Norimberku svobody, které mu dali Fridrichovi císařští a královští předchůdci a přidává další práva. Rychtářem města Norimberk má být jen král nebo císař a žádný měšťan nemá být jinému člověku poddaným. Co se týče soudnictví, tak měšťané mají být osvobozeni od lenního práva a podléhat jen soudu královského rychtáře. Nejpodstatnějším ustanovením bylo, že cokoli konšelé a kmeti města Norimberku ustanoví pro mír a správu kupeckých věcí ve městě, tak jsou cizí i domácí lidé povinni dodržovat.

Tímto bylo radě města Norimberk výslovně přiznáno právo vydávat statuta. Avšak Norimberk neměl žádné ucelené kodifikace jeho městského práva. Až roku 1479 došlo

²⁷ Tamtéž, 43 s.

k systematické kodifikaci norimberského městského práva, jež i roku 1484 jako první německé městské právo vyšlo i tiskem.

Z těchto informací o norimberském městském právu se lze spokojit se stručnější informací o Švábském zrcadle. Například docházelo k přejímání městského práva z města do města a i okolním vesnicím, jež bylo právem privilegovaným a bylo vyňato z obecného práva země.²⁸

Výše zmíněné informace o městském právu norimberském a Švábském zrcadle nám ukazuje, že je nepravděpodobné, aby se Praha a další města řídila již ve 30. letech 13. století právem města Norimberku, kde teprve v tuto dobu bylo městské právo v jeho počátcích. Nejde ani hovořit o tom, že v této době Praha užívala Švábského zrcadla, jelikož právní kniha vznikla až o několik desetiletí později. Ani nelze usuzovat, že Praha náležela k oblasti vlastního norimberského městského práva, ale později Staré město pražské spadalo do okruhu Švábského zrcadla, které vzniklo v 70. a 80. letech 13. století, jež se u nás nazývalo norimberským právem. Tímto lze vyložit listinu z roku 1387 a i ostatní doklady výše zmiňované.²⁹

²⁸ MENDL, Bedřich. *Tak řečené norimberské právo v Čechách*. Praha: česká akademie věd a umění, 1938, 44-46 s. Dostupné z: databáze Czech medieval sources online.

²⁹ Tamtéž, 48-49 s.

3 Privilegia města Třeboně

Královská a poddanská města si v dobách středověku velmi zakládala na privilegiích, které jim uděloval panovník země nebo ochranná vrchnost. Zaručovali jim užívání různých výhod, které byly výslovně uvedeny v listinách nebo souborným pojmem zahrnovaly řadu zvyklostí, které nebyly nijak více v listinách rozváděny.

3.1 Principy fungování privilegií

Aby města o svá privilegia a zároveň svou svobodu a nerušené užívání nepřišla, nechala si je potvrzovat při nástupu nového panovníka nebo nové vrchnosti. Nicméně toto potvrzování nebylo potřeba, jelikož v listinách bylo vydavateli uvedeno, že zavazují i jejich nástupce k respektování městských práv a výsad. Bylo spíše nutné je potvrzovat z důvodu, že listiny se časem ztratily nebo byly natolik poškozeny, že bylo zapotřebí jejich obnovy.

Od druhé poloviny 14. století do počátku 17. století byl ochrannou vrchností v městě Třeboni rod Rožmberků, tedy Třeboň byla poddanským městem a byla tedy pod ochrannou vrchností, která měla pravomoc udělovat městské výsady a potvrzovat je. Ke změnám dochází až po vymření rodu Rožmberků, kdy nastupuje rod Švamberků, později císař Ferdinand II. a jeho syn Ferdinand III., polská královna Cecílie Renata, arcivévoda Leopold Vilém a nakonec Schwarzenbergové. Po vymření rodu Rožmberků nastává pro Třeboň období uvolněnější a dochází i k nedodržování právních úmluv a zvyklostí oběma stranami, což bylo způsobeno neurovnanými válečnými a poválečnými poměry v kraji, častá střídání vrchnostenského úřednictva a i emancipační snahy města. Problémy při potvrzování privilegií nastaly v druhé polovině 17. století a v první polovině 18. století, kdy vrchnost měla vůči potvrzování těchto výsad své výhrady a měla je za přežitek. Vrchnost se málokdy nechala přesvědčit k jednáním, která by měla za cíl vydat nové listiny potvrzující nebo vylepšující dosavadní stav. Ovšem koncem dvacátých let 18. století do této nevole vrchností o nepotvrzování privilegií městům, vstoupil panovník země, který stanovil právo obnovovat městská privilegia s přihlédnutím k požadavkům ochranné vrchnosti.

3.2 Jednotlivá privilegia

3.2.1 Vzdání se práva odúmrti a udělení práva královského z roku 1376

Třeboň se mohla těšit z **prvních výsad a privilegií až 17. března 1376**, kdy se bratři Petr a Jan z Rožmberka, vzdali práva odúmrti ve prospěch treboňských obyvatel. Avšak

tato úleva byla s náhradou, kdy Třeboňští museli zaplatit ve dvou splátkách 30 kop grošů, a to do příštího svátku sv. Jiljí a Očištění P. Marie.³⁰

Bratři Rožmberkové udělili ještě 8. září téhož roku několik výsad městu Třeboni, a to tak zvané právo královské za 30 kop pražských grošů, záruka odvolání se z rozsudku u městského soudu v Třeboni k městskému soudu do Českých Budějovic a odtud pak k ochranné vrchnosti, jež rozhodla s konečnou platností.³¹ Dále pak závazek třeboňských měšťanů, že v případě potřeby poskytnou své vrchnosti vojenskou pomoc i za hranicemi země. Nakonec privilegium, jež stanovilo při úmrtí některého obyvatele Třeboně bez závěti a bez dětí, že zdědí jeho majetek nejbližší příbuzní.

Pod novou ochrannou vrchností Jindřicha z Rožmberka Třeboň získává další privilegia, a to 18. dubna 1395, kdy třeboňským potvrdil tak zvané právo královské a prodejem čtrnácti a půl lánů a pěti podsedků v Břilicích, včetně ovocné zahrady za městskými hradbami naproti hradu za 17 kop grošů velmi významně rozšířil nemovitý majetek města a připojil další obyvatele. V ovocné zahradě bylo povoleno zřídit osm dvorů, které pak odváděly určené roční poplatky své vrchnosti.³²

3.2.2 Právo várečné a spor o něho

V průběhu jednoho sta let nastal spor mezi obyvateli města a předměstí, kdy měšťané bránili předměstským vařit pivo na prodej, což odůvodnili tím, že toto privilegium dostali měšťané od předků nynější vrchnosti, a to jen pro měšťany bydlící ve městě a ne pro předměstské obyvatele. Tento spor vyústil až k využití privilegia z roku 1376, kdy Třeboňští využili práva města Českých Budějovic, jež vyneslo rozhodnutí v neprospěch předměstských. Listina ze dne 23. února roku 1480, kterou Vok z Rožmberka potvrdil toto rozhodnutí a výslovně stanovil, na co mají a nemají předměstští právo a na co měšťané. V této listině bylo uvedeno, že předměstští nesmí zřizovat řemesla bez výslovného souhlasu měšťanů, měšťané smějí stavět sladovny na předměstí ke své potřebě, avšak lidé předměstí mohli vařit si pivo jen ke své potřebě a ne na prodej. Pokud někdo chtěl prodávat ve městě pivo, musel si ho koupit od měšťanů ve městě.³³

³⁰ Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 1, sign. IA 1, z roku 1376 březen 17., Český Krumlov.

³¹ Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 1, sign. IA 1, z roku 1376 září 8.

³² Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 39, sign. IB 2, z roku 1395 duben 18, Český Krumlov.

³³ Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 42, sign. IB 6, z roku 1480 únor 23, Český Krumlov.

3.2.3 Právo konat výroční trh na den svatého Filipa a Jakuba

Dne 22. srpna 1480 udělil král Vladislav na žádost Voka z Rožmberka městu Třeboni další privilegium, které se týkalo konání výročního trhu na den svatých Filipa a Jakuba (1. května) po dobu sedmi dnů.³⁴

3.2.4 Právo na vaření bílého piva

Dalším privilegiem Voka z Rožmberka ze 4. března 1505 bylo právo na vaření bílého piva s výslovným ustanovením, že čistý výnos bude užit na úhradu nákladů na opravu města.³⁵

3.2.5 Potvrzování a obnovování privilegií

Bratři Petr a Oldřich z Rožmberka potvrzují a rozšiřují privilegia listinou ze dne 27. ledna 1513, kde potvrzují všechny výše zmíněná privilegia a výsady, opět se zmiňují i o právu měst královských, které Třeboň získala. Opět uvádějí a zpřesňují privilegium odúmrti, že v případě úmrtí některého z měšťanů bez závěti a bez pokrevních příbuzných obojího pohlaví a bydlící ve městě má jeho majetek připadnout městu a ne jako doposud vrchnosti a užitek se má využít na opravu města.³⁶

Za vlády mladého vladaře Viléma z Rožmberka se Třeboňští dočkali i rozšíření dosavadních privilegií, a to 3. března 1565, kdy mladý vladař vydal svým jménem a jménem svého bratra Petra Voka z Rožmberka listinu, kterou obnovil a potvrdil v plném rozsahu všechna dosavadní privilegia a přidal dodatek, ve kterém změnil dosavadní privilegium a zvyk odvolávat se z rozsudku městského soudu v Třeboni k městskému soudu v Českých Budějovicích a dále pak odtud až k vrchnosti.³⁷ Důvodem je, „že je to pro treboňské měšťany obtížné, neužitečné a nákladné a že je to příčinou nežádoucího prodlužování soudního řízení“. Nyní mají rožmberští poddaní v případě nespokojenosti s rozhodnutím městského soudu v Třeboni přímo k vrchnosti. V případě apelací u cizích poddaných to byla také přímo vrchnost či radové nad apelacemi na Pražském hradě.

³⁴ Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 9, sign. IA 9, z roku 1480 srpen 22, Praha.

³⁵ Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 11, sign. I/A-11a, z roku 1505 březen 4, Třeboň.

³⁶ Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 12, sign. IA 12, z roku 1513 leden 27, Český Krumlov.

³⁷ Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 17, sign. IA 17, z roku 1565 březen 3, Český Krumlov.

Vilém z Rožmberka dále listinou ze 30. listopadu 1577 jen potvrdil listinu bratří Petra a Oldřicha z Rožmberka z 27. ledna 1513³⁸, ale nijak jí nerozšířil, takže tato listina by se dala říci, že byla prakticky bez významu.

Velmi významnou listinou pro třeboňské městské hospodářství byla listina od Viléma z Rožmberka ze dne 12. února 1580, která potvrzovala městu zaprvé, užívání rybníků Starého v poli, V Travnících u Břilic, a další.³⁹ Dále pak za odňaté sádky získalo město jiné, jež zřídilo s vrchnostenským povolením v oboře nedaleko panských sádek u Opatovického rybníka, kde si každý měšťan mohl navíc udělat na určeném místě svoje sádky, s kterými mohl libovolně disponovat a to zcela bez jakéhokoliv protiplnění. Vzhledem k tomu, že město nemělo žádné lesy v blízkosti rybníků, smělo kácet dříví v okolních panských lesích. Dále směli Třeboňští na dvojích blatech postoupených od vrchnosti, ve strouze, která odděluje blata panská od městských, na obou březích lovit ryby a raky a také každý obyvatel města bez ohledu na jeho majetkové poměry směl blata přeměnit na rybníky, louky a pastviny.

Dále třeboňským bylo povoleno kácet stavební a palivové dříví pro svou potřebu do města i na předměstí se souhlasem hejtmána či purkrabího, a to nyní i bez jakéhokoliv protiplnění. Posledním Vilémovým privilegiem byl jeho souhlas, že třeboňští obyvatelé mohou na rybnících cokoli si zlepšovat. Nicméně pokud by se tyto změny dotkly třeboňských poddaných, tak by museli se s nimi vyrovnat a pokud by se dotkly panských pozemků, potřebují k tomu souhlas vrchnosti.⁴⁰

Petr Vok z Rožmberka se stal nástupcem po smrti svého bratra Viléma, který nedal na sebe čekat a hned dne 11. ledna 1596 potvrdil všechny výsady, které třeboňským dal bratr Vilém.⁴¹

Petr Vok zjistil, že text vydaných privilegií se dá různě vykládat, a tak byl nucen tyto výsady upřesnit a také soubor výsad rozšířil o další. U práva vaření piva v městském pivovaru, jež město na žádost Viléma z Rožmberka postoupilo své vrchnosti, tak nyní opět Petr Vok ho městu vrátil a povolil v pivovaru vařit bílé i ječné pivo. Navíc souhlasil i s prodejem piva ve městě a i dokonce v předměstí, s výjimkou panských krčem.

³⁸ Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 18, sign. IA 18, z roku 1577 listopad 30, Praha - hrad.

³⁹ Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 19, sign. IA 19, z roku 1580 únor 12, Třeboň.

⁴⁰ ZÁLOHA, Jiří. *Snahy o potvrzení privilegií města Třeboň v 17. a 18. století*. Sborník. Šest set let královských práv města Třeboň. České Budějovice: MNV Třeboň, 1976, 53-57 s.

⁴¹ Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 20, sign. IA 20, z roku 1596 leden 11, Český Krumlov.

U královského práva Petr Vok zbavil obyvatel města odúmrti a nyní povolil měšťanům vystoupení z měšťanského svazku a povolil přijímat nové s podmínkou, že odcházející měšťan z města bude povinen najít do svého domu za sebe náhradu. Pokud tuto podmínku splní, může se každý měšťan svobodně odstěhovat z města, kam bude chtít. Potvrdil i za stejných podmínek právo města na volný odběr dřeva z panských lesů a i potvrdil svobodné obchodování se zbožím na výročních a na týdenních trzích.

Tato privilegia od bratrů Viléma a Petra z Rožmberka byla poslední, které městu Třeboni přinesly výhody. Navíc byla i potvrzena dne 20. října 1600 císařem Rudolfem II.⁴² a aby byla zanesena na žádost Třeboňských do desk zemských, což se i dne 13. listopadu roku 1600 stalo.

V následujících desetiletích probíhala spousta událostí, které nebyly pro dodržování městských práv příznivé. Během toho se častokrát střídala v Třeboni vrchnost a k novému potvrzení městských výsad došlo až 20. května 1638 císařem Ferdinandem III., králem českým.⁴³ Ten potvrdil privilegia bratrů Rožmberků a císaře Rudolfa II. s dodatkem, že tyto výsady mohou užívat jen osoby katolického náboženství a navíc měšťané mohou mezi sebe přijímat jen katolíky. Sankcí za nedodržení byla hrozba městu ztrátou všech privilegií.⁴⁴ Nová éra pro Třeboň nastává, když se panství a města ujímá rod Schwarzenbergů, a to dne 2. dubna 1660, kdy nejvyšším úředníkem se stal hrabě Jan Adolf ze Schwarzenbergu, žijící ve Vídni, takže poměry v Čechách mu nebyly známy a to byla také komplikace při potvrzování městských privilegií.

Po příchodu Schwarzenbergů do Třeboně se město začalo dožadovat potvrzení třeboňských privilegií. V prosinci téhož roku zjistil v Praze, hraběcí sekretář Tilleman Hansen, že dosavadní privilegia byla naposledy potvrzena císařem Ferdinandem III. a vložena do zemských desk. Hraběcí sekretář Hansen hraběti sdělil, že privilegia může potvrdit či nikoliv a zároveň mu doporučil, aby je potvrdil jako celek, že s tím by se Třeboňští spokojili. „*V návrhu textu bylo uvedeno, že se na hraběte obrátila třeboňská obec se žádostí o potvrzení výsad, které město kdysi obdrželo od pánů z Rožmberka*“. Žádosti chtěl hrabě vyhovět, avšak to nebylo možné, a to z důvodu, že se nezdržoval delší dobu

⁴² Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 21, sign. IA 21, z roku 1600 říjen 20, Praha - hrad.

⁴³ Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 31, sign. IA 31, z roku 1638 květen 20, Laxenburg.

⁴⁴ ZÁLOHA, Jiří. *Snahy o potvrzení privilegií města Třeboně v 17. a 18. století*. Sborník. Šest set let královských práv města Třeboně. České Budějovice: MNV Třeboň, 1976, 57-58 s.

v Čechách a žil ve Vídni. Nicméně aby se ukázal třeboňským v dobrém světle, tak než se do Třeboně vrátí, rozhodl se žádosti vyhovět. Tuto skutečnost však nelze doložit listinou, avšak právem se domnívají, že listina potvrzující tato třeboňská privilegia tehdy nebyla vydána.

Roku 1668 vznikl spor o potvrzení práva královského mezi vrchním hejtmanem Eliášem Mayerhoferem (dále jen „**vrchní hejtman**“) a městem Třeboní. Vrchní hejtman byl však neznalý právních zvyklostí týkající se poddanských měst, a tak žádal purkmistra o vysvětlení pojmu „práva královská“. Rada města a purkmistr odpověděli vrchnímu hejtmanovi, ale ten však nebyl s odpovědí spokojen, tvrdil, že odpověď byla moc obecná. Poté vrchní hejtman žádal naléhavě, aby město do osmi dnů předložilo návrh, ve kterém měli představit, jak by mělo právo královské v Třeboni být vykonáváno. Třeboňským došlo, že se s vrchním hejtmanem nedohodnou, a tak se rovnou s žádostí o potvrzení městských výsad, zejména práva královského s doloženými přílohami, obrátili na hraběte. Následně se hrabě obrátil na vrchního hejtmana, aby se k této žádosti vyjádřil, ten však se o třeboňských nevyjádřil zrovna lichotivým způsobem a doporučil hraběti, aby byl při jednání se zástupci města opatrný. Ovšem z naznačené komunikace vyplývá, že vrchnímu hejtmanovi a i představitelům města není jasné, o co jde, jelikož si pletou pojmy „právo královské“ a „město královské“.

Tuto záležitost projednávala dne 17. prosince 1668, až zvláštní komise ve Vídni. Zaprvé, se zabývali čepováním piva ze zámeckého pivovaru v domku pro dělníky po dokončení oprav hráze rybníka Světa. Komise shledala tuto záležitost jako v pořádku, jež zdůvodnila tím, že i v jiných městech se zámecké pivo čepuje veřejně na prodej. Doklady o dalších privilegích nejsou ve vídeňské kanceláři zatím známy, ale vědí o potvrzených privilegii císařem Rudolfem II. a Ferdinandem III.. Dále se komise zabývala vyložením pojmu právo královské, jež si vykládala jako osvobození od placení jedné poloviny mýta, obchod se solí, užívání rudných dolů, osvobození od placení poloviny poplatku za používání silnic.

Bohužel celá tato akce Třeboňským zasedáním komise za potvrzení městských privilegii bez úspěchu skončila. Tento neurčitý stav vyhovoval ovšem oběma stranám, ale to neznamenalo, že by se po čase Třeboňští nepokusili o získání potvrzení svých privilegii znovu.

Proběhlo několik pokusů během let 1721 až 1729 o potvrzení těchto privilegií práva královského, avšak neúspěšně.⁴⁵ Počátkem listopadu 1729 purkmistr a rada museli uznat nedodržení předepsaného postupu a zahájili nová jednání, předložila vrchnosti žádost o příslušné potvrzení, ve které se odvolávali na císařovo přání, jež znělo, že všechna města s privilegií mají se na něho obrátit s prosbou o potvrzení jejich privilegií, jinak jim budou odňata.⁴⁶ Až dne 18. března 1732 Adam František ze Schwarzenbergu dodržel svůj slib a po splnění všech formalit ze strany Třeboňských předložil za své město císaři žádost o potvrzení jeho privilegií spolu se třemi výročními trhy. Dodatkem ze dne 5. května 1732 Schwarzenberg prosil císaře, aby upravit po vzoru českého Krumlova vztah mezi městem a vrchností, jež se týkal soudní pravomoci.

Nicméně celá záležitost se protahovala, příčinou byla také tragická smrt knížete v červnu 1732 a liknavost pražského místodržícího, který podal zpožděně císaři dobrozdání o splnění všech formalit, jež byly potřebné pro vydání potvrzení. Koncem roku 1736 se o urychlení vyřízení v Praze staral i schwarzenberský agent a město však samo nemohlo nic dělat.

Tyto intervence v Praze vůbec nepomohly, jelikož celá záležitost nebyla vyřešena ani o třináct let později. Roku 1749 Třeboňští měšťané naléhali na představitele města, aby konfirmaci uspíšili a žádali knížete Josefa Adama o souhlas, aby vyřízení potvrzení mohli u příslušných úřadů urgovat sami. Této žádosti třeboňským měšťanům kníže vyhověl.

Otevřela se třeboňským cesta k získání potvrzení městských privilegií. Nakonec dosáhli i vyřízení své záležitosti pražským místodržícím a vymození prohlášení vrchnosti, že vše je v pořádku a může tedy dojít k potvrzení městských privilegií. Téměř po sto letech se Třeboňští dočkali potvrzení privilegií, a to **listinou císařovny Marie Terezie ze dne 13. dubna 1756.**⁴⁷

Další konfirmace proběhla dne 4. listopadu 1783 císařem Josefem II. a 18. června 1793 císařem Františkem II. .^{48, 49}

⁴⁵ ZÁLOHA, Jiří. *Snahy o potvrzení privilegií města Třeboně v 17. a 18. století*. Sborník. Šest set let královských práv města Třeboně. České Budějovice: MNV Třeboň, 1976, 58-60 s.

⁴⁶ Tamtéž, 60-61 s.

⁴⁷ Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 35, sign. IA 35, z roku 1756 duben 13, Vídeň.

⁴⁸ ZÁLOHA, Jiří. *Snahy o potvrzení privilegií města Třeboně v 17. a 18. století*. Sborník. Šest set let královských práv města Třeboně. České Budějovice: MNV Třeboň, 1976, 63 s.

⁴⁹ Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 36-37, sign. IA 36 a 37, z roku 1783 listopad 4, Vídeň a z roku 1793 červen 18, Vídeň.

Výše zmíněná privilegia jsou také publikována v edici pramenů, kde jsou v plném znění uveřejněny. Jedná se o edici: Codex iuris municipalis IV-1, Privilegia nekrálovských měst českých z let 1232-1452, nakl. Československá akademie věd, Antonín HAAS, Praha 1954.

3.2.6 Ius regale města Třeboně

V článku J. Psíková se zmiňuje o právu královském a pokládá si otázku, jak je možné, že město Třeboň mělo právo královské, když byla jen poddanským městem a nikoliv královským.

Znovu zmiňuje, že tak zvané právo královské se objevuje jen v listinách rožmberských a Čeňka z Vartenberka, poručníka Oldřicha z Rožmberka.

Prvně se objevuje právo královské v latinsky psané listině ze 23. srpna 1361 pro město Bavorov nad Blanicí, jež bratři Rožmberkové udělují měšťanům práva, svobody a milosti a různé obyčeje, jež užívají obyvatelé města Písku, což je královské město.

Pro lepší vysvětlení může posloužit listina z roku 1407, jež vydal Čeněk z Vartenberka pro Bydžov a roku 1416 pro Jičín. Zde pán města dává stejná práva a ukládá stejné povinnosti, jako dával král městům královským.

Označení právo královské se objevilo v několika listinách pro různá města. V jedné listině ze 8. února 1362 pro město Rožmberk, bylo uvedeno, že tuto listinu sepsal Václav, farář z Blanice. Dále pak následovala i listina, která udělovala právo královské městu Třeboni, a to v roce 1376.

Beze sporu je to, že pojem ius regale, tedy právo královské, vznikl v kanceláři Rožmberků. Je velmi pravděpodobné, že autorem tohoto pojmu je blanický farář Václav z Miličína, který byl z rodiny vladyků z Miličína, což byl spřízněný rod s Rožmberky. Při studiích v Praze se spřátelil s Petrem II. z Rožmberka, pozdějším proboštem kaple Všech svatých na pražském hradě v době Karla IV. Později se přesídlil na českokrumlovský zámek, a tak zůstal věrný pánům z Rožmberka až do konce svého života. Jeho bohaté univerzitní vzdělání se projevilo také v řadě textů listin. Citoval zde nejen z bible, ale také z antických autorů. Tento styl stylizování textů byl nový v rožmberských listinách. Navíc další novinkou bylo užívání pojmu „ius regale“. Tento pojem byl již v tu dobu velmi běžně užíván jak u královských měst, tak i poddanských.

Tento pojem „ius regale“ měl značit mocnost rodu Rožmberků, jež budoval v jižních Čechách své dominium jako svébytný územní celek. Vše to začalo již za Petra I., otce

bratru Petra, Jana, Oldřicha a Jošta, který zastával úřad nejvyššího komorníka a zemského hejtmána v Čechách za dob markraběte Karla, pozdějšího císaře. Rožmberkové se snažili tímto přiblížit vládci země svým leskem ve všech oblastech. Ať již to bylo zakládání klášterů, vznesenou architekturou ve stylu jihočeské gotiky, tak i třeba ve znění listin.

Pojem užívaný v listinách Rožmberků, to jest právo královské, měl vyzdvihnout význam jejich rodu, jež chtěl dát navenek najevo význam svého postavení na úrovni krále. Navíc páni z Růže si tímto zavazovali své měšťany k loajalitě, jelikož vrchnost jim udělovala stejné výhody, ve stejném znění jako v městech patřících králi.⁵⁰

3.2.7 Právo trhové

S tímto právem je spojen pojem forum, jež má spoustu významů. Označovalo se jím trhové poplatky, samotný obchod ve smyslu smlouvy trhové, tržiště a i celé trhové sídliště. Pojem forum se institucionálně odlišuje od vsí, avšak nemá status města, jelikož chybí městská svoboda a městské zřízení. To znamená, že sice města obvykle měla trh, ale nesouviselo to se statutem města. Často privilegia hovoří o tom, že trhy byly povolovány panovníkovým trhovým regálem.⁵¹

Trh byl součástí života měst, a tak je důležité věnovat mu také určitou pozornost.⁵² Podíváme-li se na vznik měst, tak zjišťujeme z badatelské činnosti, že trh hrál významnou roli při vzniku měst. Většina nově vznikajících měst byla budována jako blízký trh a tím se stávala centrálním místem v přilehlé krajině.⁵³

Jako trhová osada vznikla i Třeboň, kterou kolonizoval rod Vítkovců. Nejstarší známý člen rodu byl Vítek z Prčic, který měl v úmyslu **tříbiti**⁵⁴ zdejší pomezí hvozdu, a tak nejspíše vznikla při zemske stezce, obklopené kolem dokola bažinou, trhová osada silničního typu, která získala své jméno dle jejího vzniku, jakým způsobem bylo místo pro ni získáno, tříbiti – Třeboň.⁵⁵

⁵⁰ PSÍKOVÁ, Jiřina. *Tak zvané ius regale pro město Třeboň*. In: Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska. Jindřichův Hradec: Muzeum Jindřichohradecka, 2006, 131-132 s.

⁵¹ KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha: Karolinum, 1998, 144 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.

⁵² Tamtéž, 197 s.

⁵³ Tamtéž, 200 s.

⁵⁴ Slovo tříbit, třebit znamená zlepšovat, šlechtit nebo zdokonalovat. (Wikipedie otevřená encyklopedie. *Dějiny Třeboňe* [online]. Wikipedie otevřená encyklopedie, 7.5.2022 [zobrazeno 24.6.2022]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Dějiny_Třeboňe.

⁵⁵ MATOUŠ, František. *Třeboň*. Praha: Vyšehrad, 1946, 4 s.

4 Třeboň a periodizace český právních dějin

Vývojové etapy právních dějin státu v českých zemích dle K. Malého se dělí do dvou etap, a to na **feudální**, která trvá od 9. století až do roku 1848 a **kapitalistická**, jež startuje od roku 1848.

Feudální stát ve své knize K. Malý rozdělil do pěti etap, které odpovídaly vývoji státu a práva v Čechách i na Slovensku:

- a) *„Raně feudální stát a právo (nejprve – do 9. století – Říše Velkomoravská, pak přemyslovský stát v Čechách od 9. století do poloviny 11. století, a v Uhrách do konce 10. století do konce 12. století)*
- b) *Stát a právo v období rozvinutého feudalismu – feudální rozdrobenosti (od poloviny 11. století do konce 14. století).*
- c) *Husitské hnutí (od počátku 15. století do r. 1434).*
- d) *Stavovský stát a právo (v českém státě od r. 1434 do r. 1620), v uherském státě od začátku 15. století do r. 1526).*
- e) *Absolutistický stát a právo (v Čechách od r. 1620, v Uhrách od r. 1526, do r. 1848).“⁵⁶*

Ve své knize J. Čelakovský rozčlenil toto období do tří dob, a to:

- a) *„Doba starší, jež sahá od nejstarších časův až asi do sklonku XII. století.*
- b) *Doba střední od sklonku XII. století až do války třicetileté.*
- c) *Doba novější, která sahá od strastných dob třicetileté války až po naše časy.“⁵⁷*

J. Čelakovský tato období rozčlenil jednodušeji oproti K. Malému. K. Malý dělí období do podrobnějších bloků, které nám jasněji ukazují a připomínají jednotlivá období, která jsou charakteristická již podle svého názvu a vystihují přesněji dané období oproti J. Čelakovskému rozdělení období.

⁵⁶ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. vydání. Jinočany: H & H, 1993, 23-24 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.

⁵⁷ ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Povšechné české dějiny právní*. 2. vydání. Praha: Bursík & Kohout, 1913, 5-6 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.

4.1 Stručný vývoj stavovské monarchie na českém území

Při utváření středověké společnosti se pojí se vznikem státní organizace i vznik práva, kdy je potřeba nastavit pravidla chování, která již nebudou jen dobrovolná a záležitostí celé společnosti, nýbrž budou vynucovány státní mocí.

Předchozí společnost byla více postavena na kmenovém a rodovém uspořádání a morálních normách, avšak pro středověkou společnost tyto morální normy již nestačily. Mezi tyto pravidla patřilo zejména desatero, které dnes odráží do jisté míry i náš trestní zákoník. Nyní již ve středověku neleží spravedlnost na kmenech, nýbrž na panovníkovi a státních orgánech. Dříve postačila dobrá vůle a rokování bez újmy na svobodě. Teď nastupuje knížecí aparát a právo je výsadou mocných či privilegiem, které mohou užívat jen vznešení. Nicméně stále je toto právo nepsané a má formu obyčejje.

V dnešní době je velmi obtížné se orientovat v tolika právních předpisech, které jsou již ve formě psané a kodifikované. Nicméně podíváme-li se na dřívější společnost, kde byly užívány normy obyčejového práva, tak jen vrtíme dnes hlavou, jak je možné, že stačilo. Ale faktem je, že naprostá převaha společnosti byla negramotná a obyčejové právo se předávalo z generace na generaci jako pravidla společenského chování. Jak je vidět, tak obyčejové právo přetrvalo až do 16. století, jelikož pokud by došlo k zásahu do tohoto tradičního systému panovníkem, tak vždy tento zásah znamenal revoluci v obyčejovém právu a panovník navíc musel pro tyto zásahy mít souhlas velmožů a bojovníků.

Právní obyčej v Čechách přetrval spousty staletí, i když již bylo právo psané, tak stavovské zákoníky z 16. století umožňovaly odvolávání se na právní obyčejje.

Zpočátku platily právní obyčejje pro všechny bez rozdílu, ale s příchodem rozvoje obchodu a řemesel, příchodem cizinců a vznikem měst jsou určité skupiny obyvatel vyjmuty a v podobě panovnických privilegií se jim dostávají zvláštní práva, zejména cizinci, kteří se díky těmto privilegiím mohou řídit právem svého kmene, národa či země, ze které přicházejí (**princip personality práva**).⁵⁸

4.1.1 Boleslavovy výsady a Dekreta Břetislavova

Nyní se vrátíme k samotnému počátku vzniku práva v českém státě a zkusíme si rozebrat, jakými pravidly se naši předkové řídily a co bylo jejich právem.

⁵⁸ MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, s.r.o., 1995, 9-11 s.

Boleslavovy výsady z roku 993 jsou zřejmě prvním důkazem o počátku vzniku českého práva, kde biskupu Vojtěchovi byla svěřována pravomoc rozhodovat o manželských záležitostech.

Dekrety Břetislavovy z roku 1039 byla významnější památkou než první památka. Dalo by se říci, že šlo o náboženský program, který měl za cíl očistit společenský život v Čechách za dodržení církevních požadavků, konkrétně to byl závazek českých velmožů respektovat církevní učení a naplnit tak odkaz Vojtěchův. Jak z Dekretů vyplývá, jejichž hlavním cílem bylo zavedení monogamního manželství pomocí církevních obřadů. Vznikem tohoto manželství se stalo nerozlučitelným a pokud došlo k opuštění manžela či i k mimomanželskému pohlavnímu životu žen, tak byly tyto činy potrestány. Jak vyplývá z Dekretů Břetislavových, tak šlo o nastolení církevních pořádků, které zahrnovaly pravidla církevní morálky a také šlo o prohlášení určitých jednání za trestná, avšak tyto jednání, jak jsou uváděna v Dekretu nalezneme i jinde v Evropě.⁵⁹

4.1.2 Formování stavovského státu

V tomto raném období dochází k utváření stavů, kteří se zatím jen politicky formují. V tomto období jsou stavy a panovník si rovni. Periodizace formování stavovského státu spadá mezi 14. století až počátek 15. století.⁶⁰

Podle Malého se vývojové období při formování feudálního státu dělí na období feudální rozdrobenosti, jež trvá do roku 1222 a dále pak na období překonávající tuto rozdrobenost trvající do konce 14. století. Feudální rozdrobenost je zapříčiněna slabou ústřední mocí a celkovým ohrožením existence státu, a proto roku 1222 dochází k dohodě mezi panovníkem a církví, díky které se může v Čechách podařit překonat tuto rozdrobenost.⁶¹

4.1.3 České království za vlády Lucemburků

Po vymření Přemyslovců roku 1306 zmizelo posvátné pouto mezi panovníkem a šlechtou. Šlechta hledala panovníka, který by byl vhodný, aby jí potvrdil podíl na řízení státu. Za vlády Lucemburků se snaží Karel Lucemburský omezit v zákoníku moc šlechty nad poddanými, avšak pokus byl neúspěšný.

⁵⁹ Tamtéž, 11-14 s.

⁶⁰ BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území České republiky*. Praha: Linde, 2003, 157 s.

⁶¹ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. vydání. Jinočany: H & H, 1993, 24 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.

Na počátku stavovského státu dochází k vytváření zemských orgánů v českém království a také se odděluje země od panovníka, kdy se postupně oddělují zemské a dvorské úřady.⁶²

4.1.4 Formování moravského markrabství

Co se týče moravského markrabství, tak bylo samostatným lénem římské říše. Ve spojitosti s Čechy byla Morava v personální unii a měly navzájem povinnost společné obrany.

Roku 1355 došlo Zlatou bulou k úpravě poměrů mezi Čechy a Moravou, kdy došlo k přidělení Moravy do korunních zemí českých králů.

Důležitou institucí byl moravský zemský sněm a zemské úřady nebyly zcela utvořeny.⁶³

4.1.5 Vrcholný stavovský stát

Dochází zde v období vrcholného stavovského státu ke střetům mezi jednotlivými stavy, které si chtějí usurpovat moc pro sebe. Jedná se o střety mezi panovníkem a stavy, mezi stavy navzájem, mezi šlechtou a měšťany a mezi šlechtou vyšší a nižší. Hlavním rozporem je způsob hospodaření šlechty a podnikání měšťanů mimo města.

V době pohusitské se tyto rozpory proměnily i do oblasti náboženské.⁶⁴

4.1.6 Koruna svatováclavská

Označení Koruna svatováclavská pochází již z dob Jana Lucemburského, kdy se tento termín v přeneseném slova smyslu používal pro lucemburské soustátí. Vznikl ze symbolu české státnosti neboli panovnické moci, jednalo se o zlaté obroučky s drahými kameny, které se vkládali na hlavu panovníka při korunovaci.

Základem byly tzv. korunní země, které byly do tohoto státoprávního uspořádání vtěleny, tvořily jednotu země pod vrchní mocí krále a tyto země nebylo možné oddělit od sebe.

Za vlády Karla IV. byla Koruna svatováclavská právně zakotvena v privilegiích římského císaře, a to zlatou bulou Karla IV. z roku 1356.⁶⁵

4.1.7 České království v době husitské

Během husitské revoluce a po smrti Václava IV. byla moc ve státě rozložena a následně se svedl boj o moc ve státě, až po bitvě u Lipan roku 1434 došlo k potlačení radikálních husitů a obnovení Českého království po dohodě se Zikmundem Lucemburským.

⁶² BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území České republiky*. Praha: Linde, 2003, 157 s.

⁶³ BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území České republiky*. Praha: Linde, 2003, 158 s.

⁶⁴ Tamtéž, 161-162 s.

⁶⁵ BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území České republiky*. Praha: Linde, 2003, 159-160 s.

Počátky rozvoje stavovského státu nastávají až za vlády Jagelonců.⁶⁶

Na evropském kontinentě dochází počátkem 15. století k protifeudální revoluci, která si kladla za cíl svrhnout monarchii a vytvořit beztřídní společnost. Tyto ideály se jim nepodařilo nastolit, nicméně monarchie zůstala, avšak stará správní organizace byla rozbita. Také došlo k posílení vlivu panstva na vládu v zemi, města a rytířstvo získali vliv na politické moci.⁶⁷

4.1.8 Nástup Habsburské dynastie

Před nástupem Habsburské dynastie sílí rozpory mezi stavy a panovník se zde stává arbitrem, který tyto spory ve společnosti má urovnávat. Roku 1547 Ferdinand I. dokázal potlačit opozici, ale jeho nástupci se již proti stavům nedokázali tak razantně jim postavit.

Ve střední Evropě se začíná formovat habsburské soustátí a panovník chce svou moc centralizovat z jednotlivých zemí. Avšak stavy jsou proti a vzniká tedy vojenská konfrontace, kdy v době stavovského povstání se hledají kompromisy k zrovnoprávnění jednotlivých zemí.⁶⁸

Za vlády Ferdinanda I. Habsburského hrozilo nebezpečí osmanských Turků, a proto došlo ke vzniku soustátí a také v tomto období usiloval o vznik reálné unie, což se nepodařilo ani v pozdím stavovském státě.⁶⁹

Po porážce husitského hnutí se začíná utvářet stavovský stát a právo v Čechách, kde se vedle panovníka na moci ve státě podílí také **stavy**.⁷⁰ Dochází k znovuzavedení feudalismu, k reformacím církve, postupnému nástupu absolutismu a pokusy o zavedení šlechtické volební monarchie. Co se týče práva, dochází ke značné zákonodárné činnosti.

Podle Malého se toto období dělí do tří etap:

- a) „**Znovuzpevnění feudalismu** (od r. 1434 – r. 1500).“ V tomto období jsou především snahy šlechty ve spolupráci s městy o upevnění feudálního řádu a státní moci, přivázání poddaných k půdě.

⁶⁶ Tamtéž, 162 s.

⁶⁷ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. vydání. Jinočany: H & H, 1993, 25 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.

⁶⁸ BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území České republiky*. Praha: Linde, 2003, 164 s.

⁶⁹ BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území České republiky*. Praha: Linde, 2003, 165 s.

⁷⁰ Jedná se o společenskou sociální skupinu, která se podílí na politickém dění ve státě. Stavové mají možnost se účastnit na sněmu, mohou také zastávat úřady a právo jim stanovuje privilegia (MALÝ, Karel a kol. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. vydání. Jinočany: H & H, 1993, 25 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.)

- b) „**Šlechtická oligarchická vláda** a počátek habsburského soustátí (1526) a zesílení ohrožení tureckou expanzí; první protihabsburské povstání v Čechách (1546 – 1547) a náběhů k absolutismu.“
- c) Poslední období stavovské monarchie v Čechách tvoří léta **stavovského povstání** (1618 – 1620).“ Dochází k oslabení moci panovníka a ke svržení Habsburské dynastie pomocí české stavovské ústavy, která formuje strukturu České koruny a to tak, že vzniká měšťanská volební monarchie s voleným králem v čele a novinkou je ústavní odpovědnost krále sněmu. Porážkou armády na Bílé Hoře došlo i k porážce stavovského státu, tak jak jsme ho znali doposud.⁷¹

4.2 Obecně k vývoji stavovského práva na českém území

Feudální právo bylo rozvětveno do dvou větví, první bylo na **právo šlechtické**, a to se dělilo dále na obecné a zemské a druhou větví bylo **právo zvláštní**. Právo zvláštní zahrnovalo právo městské, církevní, horní, viniční. Tato práva se navzájem ovlivňovala a jejich hranice mezi nimi byla tenká, nejvíce se vzájemně ovlivňovaly právo zemské a městské.

V rámci feudálního práva neplatil princip rovnosti, a to ani uvnitř jednotlivých společenských skupin.

Zrodu feudálního práva předcházely různé formy norem, z kterých se feudální právo postupně vyvíjelo, **patřil sem:** právní obyčej, nařízení panovníka, soudní nález, právní knihy, sněmovní usnesení a zemské desky, kodifikace.

4.2.1 Právní obyčej

Jen ve stručnosti uvedu charakteristiku jednotlivých forem. Prvním je **právní obyčej**, který je nejstarší formou feudálního práva. Důkazem, že právní obyčej nadále přetrvával i v době stavovské vedle zákoníků a sněmovních usnesení je, že normy uvedené v zákonících odkazují na právní obyčej, který zdůvodňuje tyto normy.

4.2.2 Nařízení panovníka

Nařízení panovníka jsou dalším stupněm k vytvoření zákoníku, jedná se o důkaz zákonodárné moci panovníka. V pramenech bývají různě označována, například jako statuta, dekreta, výsady s obecnou platností. Boleslavovy výsady jsou nejstarší.

⁷¹ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. vydání. Jinočany: H & H, 1993, 25-26 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.

4.2.3 Soudní nález

Soudní nález vznikl s rozvojem soudní činnosti, a to především s písemným zachycováním jejich nálezů. Jednalo se o normotvornou činnost šlechtických soudů a většího soudu zemského, v případě, že soudy neměly podklad pro rozhodnutí sporu v platném právu, tak soudci mohli svobodně, dle své vlastní úvahy, právo nalézt, tzn. vytvořit novou normu svým vlastním rozhodnutím. Tyto nálezy byly pak závazné pro další rozhodnutí soudu.

4.2.4 Právní knihy

Co se týče **právních knih**, jde o první písemné zachycení právních obyčejů. Sice nešlo o pramen práva, který by měl platnost zákona, ale i tak se na ně soudy odvolávaly ve svých nálezech. Tyto knihy především tvořily soukromý uživatelé. Nejstarší knihou je Rožmberská kniha, kde část vznikla koncem 13. století a větší část ve 14. století, navíc je napsána českým jazykem a tvoří jí šlechtické právo procesní a majetkové. Vrcholným dílem je dílo Ondřeje z Dubé, **Práva zemská česká**, kde projevuje svou ohromnou znalost platného českého práva a také zde ukazuje rozsáhlé praktické zkušenosti.

Další významná kniha vznikla na Moravě ve 14. století, byla v latině a pojednávala o městském právu, **Kniha písaře Jana**. Je v ní zachycena praxe brněnského městského soudu a právo užívané tam. Později tato kniha ovlivnila vývoj městského práva nejen na Moravě, ale i v Čechách.

Poslední je česká právní kniha od **Viktorina Kornelia ze Všehrd** z přelomu 15./16. století „*O práviech, sudiech i dskách země české knihy devatery*“. Toto dílo započal v době, kdy šlechta se rozhodla kodifikovat zemské právo, jelikož si chtěla upevnit své postavení vůči městům a panovníkovi. Korneliovo vrcholné dílo se skládá z devíti knih, je členěno do hlav a pojednává o průběhu procesu na zemském soudě, ke kterému se připojuje podrobný výklad šlechtického práva majetkového, trestního a také praxe vedení zemských desek.

V 15. až 16. století převládala **sněmovní usnesení** jako forma práva. Sněmovní usnesení byla zapisována do zemských desek, a tak zemské desky nabývají na významu.

Zemské desky původně tvořily tzv. protokoly, do kterých se zapisoval průběh soudního řízení, především výpovědi svědků. Zemské desky nabývají na významu s růstem zemského osudu a s rozvojem zemských sněmů. Později do nich začaly se zapisovat i další věci, například převody vlastnictví a všechny dispozice se svobodnými statky. Zápisy v těchto deskách jsou dokladem vlastnictví a nevyvratitelným důkazem. Do desek bylo

možné nahlížet a činit si z nich opisy za úplat. Toto právo měli soukromí uživatelé, jednalo se o veřejné právní knihy.⁷² Dnešním přirovnáním je náš katastr nemovitostí, do kterého se vkládají práva k nemovitostem a je možné do něho veřejně nahlížet a činit si z něho opisy.

4.2.5 Kodifikační pokusy

Nejprve se budeme zabývat **kodifikací zemského práva**, jež se týkala šlechtického práva. Možnost pro kodifikaci se naskytla, až když měla převažující moc ve státě šlechta vyšší a nižší na rozdíl od panovníka. Šlechta viděla v kodifikaci prostředek, jak si zajistit i právně své politické zisky.

Teprve až roku 1500 byl přijat, i přes odpor městského stavu, zemským sněmem zákoník, který nesl název Zemská zřízení království českého, běžně se užívá **Zemské zřízení Vladislavské**, jelikož v té době vládl král Vladislav.

Postupně byly připojeny i doplňky, prvním byla Smlouva Svatováclavská z roku 1517, kterou byly formálně ukončeny spory mezi šlechtou a městy. **Města** získala roku 1515 od šlechty právo třetího hlasu.

V 16. století dochází také **ke kodifikaci městského práva**, které mělo platnost po celém českém království. Prameny, které tvořily městské právo byly především zakládací listina, městské privilegium, které město dostalo od svého zakladatele a privilegiím předcházely výsady, díky nimž mohly osady konat trhy. Výsady tvoří právo na vlastní výkon správy a soudnictví a navíc měšťané dostávají sdělení s informací, která z měst jsou pro ně vrchním právem.

Existovaly u nás dvě větve městského práva, jednou větví bylo **magdeburské**, které se uplatňovalo v severní části Čech a Moravy, Slezska a Lužice a druhá větev byla tvořena právem švábským, někdy též označovaným jako **norimberské**, které zahrnovalo jižní Čechy a Moravu.

Později se ukázalo, že právo magdeburské je konzervativní a málo ohebné, a proto nabývalo na významu české městské právo z oblasti staroměstské.

Ekonomický růst měst a jejich významný podíl na ekonomice státu byl hlavním důvodem ke kodifikaci městského práva. Bylo potřeba měšťanům zajistit právní jistotu pro jejich obchody a podnikání, jelikož dosud bylo městské právo nejednotné.

⁷² MALÝ, Karel a kol. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. vydání. Jinočany: H & H, 1993, 164-171 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.

Po přijetí Svatováclavské smlouvy měla zájem na kodifikaci městského práva i šlechta, jelikož i ona vystupovala jako strana ve sporech před městskými soudy. Došlo tedy k vytvoření zákoníku městského práva, jejímž autorem byl **Brikce z Licska**, název díla byl **Práva městská** z roku 1534, jednalo se o překlad a úpravu brněnské právní knihy písaře Jana a tento zákoník byl používán městskými soudy jako záznam platného městského práva.

Od roku 1540 se začíná intenzivně pracovat na kodifikaci městského práva a roku 1558 je zde první psaný návrh, který vychází z práva Starého Města pražského, jehož autorem byl vynikající právník **Pavel Kristián z Koldína**. Nicméně Pavel Kristián z Koldína měl také značný podíl na finální podobě zákoníku, který nesl název **Práva městská království českého** z roku 1579. Tento zákoník zpočátku neplatil pro všechna města, jelikož ty města, co se řídily magdeburským právem, tak dlouho odmítaly pro sebe závaznost nového zákoníku, až roku 1610 se podařilo odpor prolomit.

V zákoníku Práva městská království českého najdeme v podstatě úpravu veškerého života obyvatel města a jeho správu i soudnictví, především zde najdeme předpisy o městské správě, povinnostech městské rady a konšelů, o městském soudnictví, majetkovém právu, závazcích, věcných právech, dědickém právu, právu rodinném a manželském, právu trestním, trestním procesu.⁷³

4.3 Stručný vývoj stavovské monarchie v období absolutismu na českém území

Opět nastolen absolutistický režim ve státě České Koruny pod nadvládou Habsburků, kteří vládli v tomto režimu od roku 1620 až do revoluce v roce 1848. Tento režim skončil až 30-ti letou válkou, kdy definitivně skončil český stavovský stát, zavedlo se druhé nevolnictví, násilně byl nastolen katolicismus a přestala platit náboženská tolerance.

Po porážce na Bílé hoře došlo k přechodu z feudalismu do feudálního absolutismu, kdy byli čeští stavové poraženi. Toho využili Habsburkové k reorganizaci moci ve státě České Koruny a nové organizace správy, kdy moc panovníka je absolutní, neomezená.⁷⁴

⁷³ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. vydání. Jinočany: H & H, 1993, 173-180 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.

⁷⁴ Tamtéž, 249 s.

4.3.1 Habsburkové v období absolutistického státu

Nacházíme se v období od roku 1621 až 1740, kdy byl stát tvořen soustátím tří zemí, a to **zemí rakouských, zemí Koruny svatováclavské a zemí Koruny svatoštěpánské**. Habsburkové jednotlivými kroky usilovali o jednotný rakouský stát. Prvními kroky bylo odstranění autonomního postavení zemí, které chtěli proměnit v administrativní jednotky. Důležitým krokem se stala vídeňská centralizace a poté i odstranění kulturních rozdílů mezi jednotlivými národy, a to pomocí germanizace, tedy poněmčení ostatních negermánských národů.⁷⁵

I za habsbursko-lotrinské monarchie (rok 1740-1790) se dále prosazovala absolutistický režim spolu s centralizací moci. Došlo k zavedení společných orgánů pro rakouské země a Země koruny svatováclavské. Navzdory těmto centralizačním snahám se povedlo uherským stavům v prusko-rakouské válce zastavit tuto centralizaci pro Uhry.⁷⁶

Dále zde byla snaha posledního Habsburka Karla VI. zachovat monarchii, což se podařilo pomocí pragmatické sankce, která zajistila přechod vlády i pro ženské potomky, konkrétně Marii Terezii. Ovšem po jeho smrti se okolní státy pokoušely si usurpovat dohodami části habsburského dědictví, například pruský král Fridrich II., bavorský kurfiřt Karel se nechal korunovat českým králem v Praze a z Moravy mělo být království, které dle pruské dohody mělo připadnout saské dynastii.

Vzhledem k výše uvedeným tendencím okleštit monarchii se Marie Terezie utkala v prusko-rakouské válce o své dědictví, avšak jí to stálo podstatné územní ztráty. Roku 1742 se v Berlíně uskutečnila mírová jednání, kde musela Marie Terezie postoupit Prusku většinu Slezska a Kladska, a tak monarchie byla tímto velmi ochuzena o hospodářsky nejdůležitější země.⁷⁷

V pozdním období dochází k rozvoji manufakturní výroby, upevňování centralizačního státního aparátu a roku 1749 je tak plně dovršena česko-rakouská centralizace a orgány státu České koruny jsou zcela zlikvidovány. V tomto období je nastolen osvícenský absolutismus, jež se projevuje řadou reforem ve státoprávní oblasti pro zlepšení vztahů

⁷⁵ BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území České republiky*. Praha: Linde, 2003, 211-212 s.

I jejich vzájemné vztahy (MALÝ, Karel a kol. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. vydání. Jinočany: H & H, 1993, 25 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR).

⁷⁶ BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území České republiky*. Praha: Linde, 2003, 211-212 s.

⁷⁷ BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území České republiky*. Praha: Linde, 2003, 212-214 s.

mezi šlechtou, sedláky a nastupující buržoazií. Za vlády Josefa II. jsou přijaty nové zákoníky, které se později stávají inspirací pro právní vývoj za období kapitalismu.⁷⁸

Mezi léty 1790 až 1848 v období Habsbursko-lotrinské monarchie dochází k přijetí titulu dědičného rakouského císaře roku 1804, kdy František I. předvídá konec Svaté říše římské. Šlo o ukotvení mezinárodního právního postavení panovníka, měl mít význam titulu, který vyjadřuje jednotnost rakouské říše v osobě panovníka.

S nástupem francouzské buržoazní revoluce souvisí ústup od osvíceneckých zásad a nástup otevřené reakce, která se snaží ochránit feudalismus ve státě. Tato otevřená reakce v sobě zahrnuje tvrdý policejní absolutismus uplatňující násilné metody proti politickým odpůrcům, přísnou cenzuru proti ideologickému ohrožení zevnějšku. A proto roku 1804 dochází k přeměně názvu monarchie na rakouské císařství, které je členěno na jednotlivé provincie, a tudíž mizí zcela stát České koruny, z kterého se stává pouhá provincie rakouské říše.

Co se týče práva a jeho vývoje, tak zde doznívá josefinské osvícenství a v oblasti občanského práva byl roku 1811 vytvořen základ pro rozvoj soukromého vlastnictví v podobě **Všeobecného občanského zákoníku**.⁷⁹

4.4 Obecně k vývoji absolutistického práva na českém území

Vývoj práva v období feudálního absolutismu nebyl jednoduchý, nicméně opět šlo zejména o zajištění panství feudálů a nedotknutelnosti jejich majetku, zachování feudálního společenského pořádku, potlačení a represe poddaných.

Pro právo šlechtické je výchozím Obnovené zřízení zemské a pro města a poddané je klíčovým zákoník Práva městská království českého. Postupně dochází ke změnám v právu, a to již od 17. století ve formě Deklaratorií a Novell a v 18. století probíhají změny i v právu šlechtickém a následně zaniká samostatné právo v Čechách i v Koruně království českého, které nahrazuje nové právo česko-rakouské, které platí pro celé habsburské soustátí kromě Uher.

⁷⁸ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. vydání. Jinočany: H & H, 1993, 26-27 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.

⁷⁹ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. vydání. Jinočany: H & H, 1993, 27 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.

Více začíná do právního řádu pronikat vliv římského práva, zejména do práva šlechtického. Právo městské je z větší části platné, co se týče majetkového práva, městské právo zaniká až kodifikací občanského práva z roku 1811.

Forma práva se výrazně mění, staré obyčejové právo nahrazuje právo psané a dochází k unifikaci práva a následně k jeho kodifikaci, která probíhá v rámci česko-rakouského práva.

Začínají se formovat v druhé polovině 18. století a na počátku 19. století, zákoníky, které splňují požadavky nastupující buržoazie a nepochybně pokládají základy moderního právního systému, jež tyto základy setrvávají u nás do 20. století a i v současné době se k nim v mnohém vracíme.

Období osvícenského absolutismu představuje pro právo mimořádné období, kdy pomocí práva dochází k postupnému zakotvování právní jistoty a důvěry v právní stát v téměř všech oblastech společenského života (ekonomika, vlastnictví, zdravotnictví, školství, kultura, náboženství, církev), ke zobecnění a upuštění od zásady personality.⁸⁰

Dílčí závěr

Období feudalismu bylo rozděleno podle K. Malého do pěti jednotlivých etap, které trvaly od 9. století do roku 1848, jež toto období neslo název feudální a období od roku 1848 označil za období kapitalistické. Jako další příklad rozdělení období jsme si vybral J. Čelakovského, který rozdělil období do tří etap, a to na dobu starší, střední a novější. Tyto doby periodicky vyznačil jako „Od nejstarších časů až po naše časy“. Po naše časy nejspíše myslí rok 1913, který je rokem vydání jeho publikace *Povšechné české dějiny právní*.

Když se podíváme na středověkou společnost, tak s rozvojem kmenů a s utvářením státní organizace souvisí vznik práva. Dříve stačilo dodržování morálních norem v podobě právních obyčejů, které se předávaly v rámci jednotlivých kmenů z generace na generaci a jejich vynucování nebylo potřeba, stačilo bohatě, když došlo k porušení morální normy, projednání prohřešku v rámci kmene. Ale později s rozvojem civilizace a utváření státních útvarů vznikla potřeba kodifikace právních obyčejů a vynucování jich státní mocí. S rozvojem obchodu a řemesel, příchodem cizinců a rozvojem měst souvisí i potřeba upravit tyto poměry právem kodifikovaným.

⁸⁰ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. vydání. Jinočany: H & H, 1993, 322-324 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.

Mezi první důkazy vzniku českého práva patří výsady Boleslavovy z roku 993 a dále pak Dekreta Břetislavova, jež se řadí mezi významnější památku než výsady Boleslavovy, jelikož měla za úkol zavést monogamní manželství.

Stavovský stát se začíná formovat mezi 14. stoletím až počátek 15. století. Dle K. Malého zárodky stavovského státu spadají až od druhé poloviny 14. století, kdy se centralizuje moc v monarchii.

Feudální právo bylo rozvětveno na **právo šlechtické a právo zvláštní**. Právo šlechtické se dělilo na obecné a zemské. Právo zvláštní zahrnovalo právo městské, církevní, horní a viniční. Nejvíce se ovlivňovaly právo zemské a městské. Ve feudálním právu neplatil princip rovnosti. Před zrodem feudálního práva byly různé formy norem, a to právní obyčej, nařízení panovníka, soudní nález, právní knihy, sněmovní usnesení a zemské desky, kodifikace.

Kodifikační pokusy zemského práva sahají k roku 1487, kdy byla ustanovena první kodifikační komise, avšak neúspěšná a roku 1497 byla ustanovena další a poté roku 1500 se podařilo prosadit první zákoník, který nesl název podle panovníka, který v té době vládl. Jednalo se o **zákoník Zemské zřízení Vladislavské**. V 16. století docházelo také ke kodifikaci městského práva. Městské právo bylo rozděleno na dvě části, pro severní část Čech a Moravy platilo magdeburské právo a pro jižní část Čech a Moravy platilo norimberské právo. Postupem času však převážilo české městské právo staroměstské, jelikož magdeburské právo bylo prý konzervativní a málo ohebné.

Po svatováclavské smlouvě měla zájem na kodifikaci i šlechta, jelikož vystupovala před městskými soudy jako strana sporu. A tak vznikl první zákoník Práva městská roku 1534, jejímž autorem byl Brikce z Licska, šlo o překlad a úpravu brněnské právní knihy písaře Jana. Dále roku 1540 se začíná pracovat na kodifikaci městského práva více intenzivněji a roku 1558 vzniká první psaný návrh. Finální podoba vzniká roku 1579 a nese název Práva městská království českého, jejímž autorem je Pavel Kristián z Koldína, avšak tento zákoník zpočátku neplatil pro všechna města, tedy pro ta, co se řídila magdeburským právem. Nicméně roku 1610 se odpor podařilo překonat. Koldínův zákoník obsahuje veškerou úpravu života obyvatel města a jeho správu i soudnictví.

Další dlouhou érou je nastolení absolutistického režimu v Koruně království českého, kde vládnu Habsburkové v tomto režimu od roku 1620 do revoluce v roce 1848. Po porážce na Bílé hoře došlo k nastolení absolutistické vlády, kdy čeští stavové byli poraženi. Využili toho

Habsburkové, k reorganizaci moci ve státě a nové organizaci správy, kde moc panovníka je neomezená, tedy absolutní.

Stěžejním bodem nastolení absolutismu byla vídeňská centralizace a následné odstranění kulturních rozdílů mezi jednotlivými národy pomocí germanizace, tedy poněmčení ostatních negermánských národů.

Poslední Habsburk Karel VI. chtěl zachovat monarchii, a tak pomocí pragmatické sankce zajistil následovnictví i pro ženské potomky, konkrétně Marii Terezii. Nicméně po jeho smrti si chtěly okolní státy přisvojit svá dědičná území například pruský král Fridrich II.. A proto Marie Terezie byla nucena pro zachování území utkat se v prusko-rakouské válce o své dědictví, avšak neúspěšně. Při mírových jednáních roku 1742 byla Marie Terezie nucena přenechat Prusku většinu Slezska a Kladska.

Roku 1749 je dokončena česko-rakouská centralizace a státní organizace Koruny království českého, jak jsme ji znali doposud byla zcela zlikvidována.

Právní vývoj za vlády Josefa II. byl velmi plodný. Roku 1811 vznikl základ pro rozvoj soukromého vlastnictví v podobě **Všeobecného občanského zákoníku**. Co se týče právního vývoje za období absolutistického feudalismu, tak dochází ke změnám, a to již od 17. století ve formě Deklaratorií a Novell, v 18. století změny i v právu šlechtickém a následně zaniká samostatné právo v Čechách i v Koruně království českého, které nahrazuje nové právo česko-rakouské, které platí pro celé habsburské soustátí kromě Uher. Forma práva se mění z právních obyčejů na psané právo, dochází ke sjednocování práva a jeho kodifikaci v rámci česko-rakouského práva. V druhé polovině 18. století a na počátku 19. století dochází k formování zákoníků, které splňují požadavky nastupující buržoazie a pokládají základy moderního právního systému. Během osvícenského absolutismu dochází pomocí práva k zakotvení principu právní jistoty a důvěry v právní stát.

5 Městské právo na českém území

Město se vydělilo z masy venkovského osídlení a i lidu, kteří tvořili **základ městského práva**. Avšak později tento základ nestačil pro charakteristiku městského práva a pohlíželo se na něho v ryze právním smyslu, jež je tvořeno čtyřmi základy, a to městským mírem, městskou svobodou, městským právem a městskou ústavou na podkladě obce a společenství. To znamená, že charakter měst nám neukazuje samo městské právo, ale že je součástí širší právní soustavy a ústavních principů, jež stanovují právní postavení města. A proto dělíme městské právo do třech kategorií, a to zaprvé **oprávnění a svobody**, oprávnění se vztahuje k pravomoci mimo město a svobody jsou oproti pánu města. Zadruhé je to **zřízení**, jako vnější formy vlády ve městě obsahující kompetence, rozčlenění a vliv měšťanstva, neboli formy spoluzití ve městě. Zatřetí je to **městské právo** v užším smyslu, tedy platné právo, dle kterého se rozhodují spory v oblasti soukromého či trestního práva.

Městským právem se rozumí, ten soubor věcí, který v případě porušení může být uplatněn u městského soudu.

Základem městského zřízení je změna v postavení městského obyvatelstva, jelikož města se stávají okrsky zvláštního režimu s určitými privilegii. To znamená, že bez právního postavení města by neexistovalo ani samo měšťanstvo, tj. nová vrstva v rozmanité středověké společnosti. Vznik měšťanstva by se dal označit již jako nový stav, avšak ještě dlouho, po celá dvě století, netvoří stav v právním slova smyslu, kdy by se mohlo podílet (měšťanstvo) na spolurozhodování věcí veřejných v ústavním systému práva s podílem na státní moci.⁸¹

Se vznikem městského zřízení souvisí výsostná panovnická moc, která při udělení statutu města se uplatňuje jako výlučné právo panovníka, neboli je to regál⁸² panovníka.⁸³

Městské právo v **širším pojetí** lze chápat, jako soubor právních norem, jež upravují poměr měst k panovníkovi či k veřejným řádům a vztahy měšťanů navzájem. Nicméně J.

⁸¹ KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha: Karolinum, 1998, 30-32 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.

⁸² Regál představoval moc panovníka vydávat majestáty a privilegia, dále zahrnoval nabývání a propůjčování práv. Například propůjčování práv městům (MALÝ, Karel a kol. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. vydání. Jinočany: H & H, 1993, 322-324 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.)

⁸³ KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha: Karolinum, 1998, 44 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.

Kejř dává přednost užšímu vymezení městského práva, které nám nezahrnuje souhrn práv upravujících celkové postavení města.

Co se týká městských řádů a zřízení, tak jsou u nás převzaty v poměrně vyspělých formách. Avšak není možné ověřit různá vývojová stádia, která vedla k ustálení městského práva u nás.⁸⁴

⁸⁴ KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha: Karolinum, 1998, 137-140 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.

6 Právně archeologické památky

6.1 Historie třeboňských trhů

Počátkem 13. století, kdy vznikala v Čechách města, tak měla vždy ve svém středu rozlehlý prostor tržiště obklopeného domy. Tento střed města si po řadu staletí udržel svůj význam, kdy se ve středu města, rynku – náměstí, odbývaly ty nejdůležitější události. To mělo i svůj důvod, proč bohatí patricijové chtěli mít dům na náměstí. Svůj původní účel náměstí je zachován až dodnes.

Podíváme-li se na oválný tvar náměstí, naznačuje nám, že tržiště vzniklo u křižovatky obchodní cesty. Vok II. z Rožmberka v době, kdy zastával úřad zemského hejtmana v Čechách, tak získal pro Třeboň nejstarší privilegium pro konání trhů, jež vydal král Vladislav II. Jagelonský dne 22. srpna 1480 v Praze. Tímto privilegiem povolil městu Třeboni konat výroční trh na sv. Filipa a Jakuba se sedmidenním trváním, tedy od 1. května. Právo konání trhu bylo značným finančním přínosem pro každé město, jelikož část z výnosu připadla vrchnosti a část samotné obci. Konání trhů v Třeboni probíhalo již dříve, ale nyní bylo i potvrzeno listinou panovníka a zaneseno do zemských desek, což zařadilo konání trhů v Třeboni na roveň všech zemských trhů.

Právo konání trhů v Třeboni bylo následně potvrzováno, nejprve tak učinili vnuci Voka II, to jest Vilém z Rožmberka roku 1565 a Petr Vok roku 1596. Dále během 17. a 18. století bylo potvrzováno opakovaně listinami panovníků, roku 1600 Rudolfem II., 1638 Ferdinandem III., 1756 Marií Terezií, 1783 Josefem II. a roku 1793 Františkem II.

6.1.1 Tržní řád

Roku 1555 Vilém z Rožmberka vydal **Tržní řád**, který měl napomoci s lepší organizovaností trhů a vymezoval příslušnost okolních vesnic k městu Třeboni. Z vesnic, které v Tržním řádu uvedl, měli všichni lidé prodávat na trhu v Třeboni a ne již jako doposud v rámci domácího prodeje. Prodávalo se na náměstí, které k tomu bylo vyhrazeno a na dodržování pravidel při konání trhu dohlížel rychtář a přísední konšelé. Při porušení dohledu nad dodržováním pravidel prodeje, hrozila konšelům sankce v podobě pokuty pěti kop míšenských, polovina patřila do pokladny města a polovina do pokladny vrchnosti. Dále zabavené zboží z domovního prodeje, tak opět připadla polovina do pokladny města Třeboně a druhá polovina do pokladny vrchnosti.

Tržní řád také obsahoval pravidla pro vaření piva, kde byla stanovena rovnost všech pro vaření piva. Každý bez rozdílu, zda je chudý či bohatý, horní či dolní mohl odebírat pivo ve stejné jakosti, v jaké bylo vařeno pro všechny měšťany z města Třeboně a okolních vymezených vesnic v Tržním řádě.

Roku 1556 došlo ještě Vilémem z Rožmberka k rozšíření konání trhů i na den sv. Jiljí, to jest 1. září.

Trhy se konaly v Třeboni, jak výroční, tak i týdenní, který Petr Vok listinou z roku 1596 povolil a zároveň osvobodil treboňské od poplatku do panské vrchnosti, což přispělo k větší finanční podpoře města.

Pro spravedlivé odměřování sypkých a tekutých produktů byl roku 1556 vyroben kamenný korec s věrtelem s vytesaným datem 1556 a znakem pětিলisté růže, který je jediným do dnešních dnů dochovaným exemplářem v Čechách.⁸⁵

6.1.2 Kamenný korec z roku 1556

S příchodem prodeje na treboňském náměstí a vařením piva pro měšťany vyžadovalo stanovení pravidel pro prodej a vaření piva. Tyto pravidla nám zajišťoval již výše zmíněný Tržní řád. Nyní bylo zapotřebí i přesné odměřování hospodářských produktů, jež bylo důvodem ke zhotovení kamenného korce pro odměřování těchto surovin a věrtele s vytesaným datem 1556 a znakem pětিলisté růže. Nyní stojí ve výklenku průjezdu radniční budovy z roku 1566 pod věží postavené v letech 1633 až 1638. Ve své době vzniku pravděpodobně stál, kamenný korec, na tržišti. Ve svém článku J. Psíková uvádí, že není přímá opora v písemných pramenech k jeho zhotovení.

Tato dvojitá kamenná nádoba na odměřování množství obilí o velikosti korce a věrtele v Třeboni z roku 1556 je nejen dokladem umělecké ceny, ale i přesné míry, která je empiricky ověřitelná.

Dne 5. září 2012 došlo pracovníky Ústavu stavebního zkušebnictví VUT v Brně pod vedením Ing. Petra Cikrle, Ph.D. k ověření objemu obou spojených nádob za použití dvou pytlů ječmene. Když došlo k naplnění korce a věrtele, tak po následném vypouštění spodním otvorem pracovníci zjistili, že korec obsahoval zhruba 99 l a věrtel zhruba 24,5 l, tedy čtvrtinu objemu korce. Z tohoto měření vyšlo najevo, že treboňský objem korce je větší než objem českého (pražského) korce (93,6 l) a věrtele (23,4 l). Nicméně i vzhledem k tomu, že měření bylo jen orientační, tak potvrdilo archivní prameny, které uvádějí, že treboňská míra na obilí byla o něco větší než pražská. Roku 1638 Ferdinand III. vyvíjel tlak na to, aby došlo na celém území Čech k sjednocení měr a vah pod pražské míry a váhy. Avšak toto sjednocování měr a vah bylo pozvolné, a tak se můžeme domnívat, že již v 18. století treboňský korec nebyl používán pro měření obilí. Tento fakt nám dokládá, že o to cennější je zachování tohoto kamenného korce, které na mnoha místech nebyly dochovány.

⁸⁵ PSÍKOVÁ, Jiřina. *Historie treboňských trhů*. Rukopis autora, nepublikované, březen 2015, 1-2 s.

Navíc když si uvědomíme, že byl tento způsob odměřování obilí na každém tržišti, na každém náměstí a dochovaly se tyto nádoby na odměřování obilí jen v Třeboni, v Krásné Hoře nad Vltavou na Sedlčansku a ve Slavonicích, je díky tomu o to vzácnější tento kamenný korec z 16. století.⁸⁶

6.2 Obnovené zřízení zemské

Nutno podotknout, že jednou z významných právních památek absolutistického státu je také Obnovené zřízení zemské vydané roku 1627 pro Čechy a roku 1628 pro Moravu.

V právní rovině se jedná o potlačení politického stavovství a nastolení absolutistické vlády. Bylo psáno německy a snahy o počestění již nepokračovaly.

Tyto zákoníky jsou postaveny na tzv. propadlých právech, tedy když se stavové postaví na odpor panovníkovi se zbraní v ruce, tak ztratí všechna privilegia a jiná práva, po jejich porážce záleží jen na panovníkovi, která práva jim vrátí.

Jde o posílení moci panovníka, tedy krále v tomto zákoníku, který obsahuje všechny oblasti práva. Panovníka již nevolí stavy a také zemští úředníci odpovídají z výkonu své funkce přímo králi a ne již stavům. Pokud bylo zasazeno do panovníkových práv, a to jakýmkoliv zásahem i třeba zákonodárná iniciativa, například návrh osnovy zákona, bylo toto jednání považováno za urážku majestátu a potrestáno trestem smrti.

U městského práva se zákoník vztahoval zejména k omezení hlasovacích práv na sněmu, a to pro královská města, která měla jeden hlas, oproti každému účastníku sněmu z vyšších stavů, který měl také jeden hlas.

Obnoveným zřízením zemským došlo pro zemský soud k omezení a to tak, že rozsudky potvrzoval panovník. V oblasti soudní moci měl panovník velkou moc, například mohl kohokoli vyjmout z jurisdikce kteréhokoli soudu, zastavit soudní řízení. V soudnictví již nebyly možné volné úvahy soudců či použití obyčejů a starších nálezů a soudci se museli řídit psaným právem, zejména Koldínův zákoník a římské právo. Řízení ovládáno zásadou písemnosti a tajnosti, všechny rozsudky vydávány jménem panovníka.⁸⁷

⁸⁶ PSÍKOVÁ Jiřina. *Kamenný korec v Třeboni z roku 1556*. Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska. Jindřichův Hradec: Muzeum Jindřichohradecka, 2013, Sv. 25, 111-112 s.

⁸⁷ BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území České republiky*. Praha: Linde, 2003, 216-217 s.

7 Závěr

7.1 Shrnutí dějin města Třeboně

Závěrem k samotné historii města Třeboně, kde popisují první střípky kolonizace, jež se datuje k polovině 13. století. Prvními majiteli byli Vítkovci, tzv. landštejnská větev se znakem bílé pětilisté růže v červeném poli.

Dále je následoval ve vlastnictví města Třeboně rod Rožmberků se znakem červené růže v bílém poli, za kterých se město dočkalo velkého růstu. Rožmberkové například osvobodili město od odúmrtí (definice viz. výše, kap. 3), dali městu výsady, které uděloval panovník svým královským městům a také vymohli na Karlu IV. právo dovážet z Rakous týdně dva vozy soli.

Roku 1463 vydal Jiří z Poděbrad privilegium, kterým pomohl vyřešit dlouhodobý spor mezi Třeboní a královskými Českými Budějovicemi o cestu, mýto a dopravu soli.

Třeboň se stala pro Rožmberky sídelním městem mezi léty 1493 až 1545 a 1602 až 1611. Následovnickým rodem se stal rod Švamberků, který zde setrval až do roku 1623, jelikož byl majetek po bitvě na Bílé hoře zkonfiskován a připadl Habsburkům.

Pod erbem turčí hlavy se třeboňského panství ujal roku 1660 hrabě Jan Adolf ze Schwarzenberga jako protiplnění za úhradu dluhů Leopolda Viléma, pasovského biskupa. V tomto období docházelo ke germanizaci, i když obyvateli města byli Češi. Třeboň byla schwarzenberským majetkem až do poloviny 20. století.

Zlom ve správě města nastal roku 1793, kdy došlo k zavedení úřadu regulovaného magistrátu. Do jeho služeb byli povoláni zkoušení právníci, docházelo k postupné centralizaci městské správy a byrokratizaci.

7.2 Shrnutí městského práva v Třeboni

S rozvojem měst a obchodu v českých a moravských městech bylo zapotřebí kodifikovat městská práva do psané podoby. Základem těchto práv bylo městské obyvatelstvo, jež byl městským právem regulován jejich každodenní život ve všech oblastech.

Česká a moravská města se řídila dvěma právy, a to magdeburským a norimberským právem. Bylo nutné stanovit, kterým právem se které město řídilo a kam se mohlo na jaké právo odvolávat. V listině z roku 1387 krále Václava IV. se uvádí, že pokud se chceme odvolávat na norimberské právo, tak to rozhoduje Pražské město a pokud k magdeburskému právu, tak se musíme obrátit na město Litoměřice. Avšak nemáme

žádné doklady, které by nám dokládali, že tomu tak skutečně bylo. Jelikož neexistují doklady o užívání práva města Norimberku ani o odvoláních do Norimberku.

Důležitou součástí každého města ve středověku byla privilegia, která uděloval městům panovník země či ochranná vrchnost. Aby městská privilegia zůstala zachována, nechali si je potvrzovat při nástupu nového panovníka či nové vrchnosti.

První výsadu dostalo město Třeboň roku 1376, kdy se bratři Petr a Jan z Rožmberka vzdali práva odúmrti ve prospěch třeboňských obyvatel a ještě téhož roku udělili městu tak zvané právo královské, což znamenalo právo odvolávat se z rozsudku u městského soudu v Třeboni k městskému soudu do královských Českých Budějovic a odtud k ochranné vrchnosti, která rozhodla s konečnou platností. Tohoto práva využili Třeboňští při sporu s královskými českými Budějovicemi, kdy měšťané bránili předměstským vařit pivo na prodej. Tento spor u městského soudu v Českých Budějovicích rozhodli v neprospěch předměstských obyvatel města Třeboně.

Za vlády Viléma z Rožmberka se Třeboňští dočkali rozšíření privilegia týkající se odvolávání k vrchnosti. Jelikož důvodem byly průtahy v řízeních, a tak Vilém svým privilegiem roku 1565 povolil třeboňským poddaným, že se v případě nespokojenosti s rozhodnutím městského soudu v Třeboni mohou rovnou odvolávat k vrchnosti.

S příchodem rodu Schwarzenbergů do Třeboně se město dožadovalo potvrzení privilegií, načež vznikl spor o toto potvrzení. Jelikož hraběcí sekretář Tilleman Hansen zjistil, že naposledy je potvrzoval císař Ferdinand III. a byla vložena do zemských desk. Nicméně hraběcí sekretář Hansen hraběti sdělil, že privilegia může a nemusí potvrdit. Hrabě se chtěl ukázat v dobrém světle, a tak privilegia jako celek potvrdil.

Poté vznikl spor roku 1668 o potvrzení práva královského mezi vrchním hejtmanem Eliášem Mayerhoferem a městem Třeboní. Avšak vrchní hejtman nebyl znalý právních zvyklostí poddanských měst a Třeboňští již tušili, že se nedohodnou, a tak se obrátili na hraběte. Hrabě se obrátil na vrchního hejtmana a ten ho upozornil, aby při jednáních s Třeboní byl opatrný. Z komunikace plyne, že představitelé města a vrchní hejtman si pletou pojmy „právo královské“ a „město královské“.

Až roku 1668 tato záležitost s potvrzením práva královského vyústila v zasedání zvláštní komise ve Vídni, načež bez úspěchu. Dále proběhlo v této záležitosti několik pokusů mezi léty 1721 až 1729, ale také neúspěšně. Třeboňští však byli vytrvalí a téměř po sto letech se dočkali potvrzení privilegií od císařovny Marie Terezie roku 1756 a následně také roku 1783 císařem Josefem II. a roku 1793 i císařem Františkem II. .

V kapitole 3.2.6 se zabývám právem královským města Třeboň, kde řeším pomocí článku J. Psíkové a článku J. Zálohy, jak je možné, že Třeboň jako poddanské město mělo právo královské, aniž by bylo královským městem. Došlo se zde k závěru, že pojem „ius regale“ vznikl v kanceláři Rožmberků. I když v této době již tento pojem byl často užívaný v listinách u královských měst, tak i poddanských. Pojem značil mocnost rodu Rožmberků, který budoval v jižních Čechách dominium a chtěli se tímto přiblížit vládci země svým leskem ve všech oblastech, a to nejen ve stavbách, ale i listinách.

V rámci kapitoly 6 se zabývám právem trhovým jako právně archeologickou památkou, tedy právem pořádat trhy, jež toto právo odlišuje město od vsí. Trh byl významný i při samotném zakládání měst, jelikož většina měst vznikala blízko trhů.

Konání trhů povoluje jedno z nejstarších privilegií vydaných pro město Třeboň, a to králem Vladislavem II. Jagelonským dne 22. srpna roku 1480 v Praze. Toto privilegium povolilo městu konat výroční trh na sv. Filipa a Jakuba se sedmidenním trváním. Privilegium bylo následně potvrzováno.

Pro lepší organizovanost trhů byl vydán roku 1555 Tržní řád, kde povolil i okolním vsím, že mohou prodávat na trhu v Třeboni a ne již jako doposud v rámci domácího prodeje.

Pro spravedlivé odměřování byl roku 1556 vyroben kamenný korec s věrtelem (viz. kapitola 6.1.2). Avšak dle archivních pramenů, třeboňská míra na obilí byla větší než pražská. A proto roku 1638 Ferdinand III. požadoval sjednocení měř a vah na celém území Čech. Nicméně sjednocování těchto měř a vah bylo velmi pozvolné.

7.3 Shrnutí dějin na českém území

V rámci kapitoly 4 jsem stručně pojednal o právních dějinách na českém území ve sledovaném období od 14. století do roku 1848. Kde se zabývám jednotlivými vývojovými fázemi, jak šly za sebou a jak je který autor pojímá. K. Malý období feudalismu rozdělil do pěti etap, naproti němu J. Čelakovský rozdělil toto období jen do tří etap. Ve skutečnosti K. Malý dělí na dvě poloviny období, a to na feudální a kapitalistické.

S postupem času a vývojem středověké společnosti již nestačily pouze obyčejové normy, ale bylo potřeba je formovat v podobě právních norem, které by byly kodifikované, psané a vynutitelné státní mocí. Na to navazuje rozvoj obchodu, řemesel a příchod cizinců, což souviselo s rozvojem měst a bylo potřeba tyto poměry upravit právem kodifikovaným.

Ve feudální společnosti se již utvářely zárodky práva. Nicméně feudální právo nebylo rovnocenné, jelikož zde existoval lenní vztah. Lenní vztah byl vztah mezi panovníkem a lenním pánem, dále pak mezi lenním pánem (zpravidla šlechta, duchovenstvo) a vazalem (poddaní).

Kodifikační pokusy zemského práva se objevují od roku 1487. Prvním úspěšným výstupem byl až zákoník Zemské zřízení Vladislavské. Také v 16. století dochází ke kodifikaci městského práva, které platilo pro severní část Čech a Moravy, a to právo magdeburské a pro jižní část Čech a Moravy platilo právo norimberské. Dále pak převážilo české městské právo staroměstské.

Roku 1534 vznikl první zákoník Práva městská, jehož autorem byl Bricke z Licska. Poté nejslavnějším té doby byl zákoník Pavla Kristiána z Koldína, jež nese jméno jeho autora a obsahuje veškerou úpravu života obyvatel města a jeho správu i soudnictví.

V další kapitole popisují vznik městského práva na českém území, kde vymezují základ městského práva, jímž je městský mír, svoboda, právo a ústava na podkladě obce a společenství. Pro městská práva byla důležitá oprávnění a svobody, tedy udělování a potvrzování privilegií panovníkem městu. V podkapitole ještě zmiňují Obnovené zřízení zemské, které je významnou právní památkou z absolutistického období, jelikož jde o posílení moci panovníka v tomto zákoníku a již nedochází k volbě panovníka stavu.

Závěrem, cílem této práce bylo uceleně pojednat o městském právu v Třeboni, a to v rozmezí let od založení města do roku 1848, jelikož dosud neexistuje o tomto tématu žádný ucelený přehled. Snažil jsem se co nejvíce objektivně přiblížit tento vývoj právních dějin. Zpočátku jsem začal právními dějinami na celém českém území a poté jsem aplikoval poznatky na příkladu města Třeboně. Zda se mi povedlo cíl z úvodu práce dodržet a uceleně pojednat o městském právu v Třeboni, tak to nechám na Vás čtenářích, abyste zhodnotili, jestli se mi to povedlo či ne.

Seznam použitých zdrojů

Archivní prameny

Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 460, sign. III A-1, z roku 1367 květen 12.

Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 1, sign. IA 1, z roku 1376 březen 17, Český Krumlov.

Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 12, sign. IA 12, z roku 1513 leden 27, Český Krumlov.

Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 467, sign. III A-8, z roku 1463 červen 23.

Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 1, sign. IA 1, z roku 1376 září 8.

Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 39, sign. IB 2, z roku 1395 duben 18, Český Krumlov.

Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 42, sign. IB 6, z roku 1480 únor 23, Český Krumlov.

Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 9, sign. IA 9, z roku 1480 srpen 22, Praha.

Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 11, sign. I/A-11a, z roku 1505 březen 4, Třeboň.

Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 17, sign. IA 17, z roku 1565 březen 3, Český Krumlov.

Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 18, sign. IA 18, z roku 1577 listopad 30, Praha - hrad.

Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 19, sign. IA 19, z roku 1580 únor 12, Třeboň.

Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 20, sign. IA 20, z roku 1596 leden 11, Český Krumlov.

Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 21, sign. IA 21, z roku 1600 říjen 20, Praha - hrad.

Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 31, sign. IA 31, z roku 1638 květen 20, Laxenburg.

Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 35, sign. IA 35, z roku 1756 duben 13, Vídeň.

Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci (SOAvJH). Fond Archiv města Třeboň 1367-1945(1952). Inventář. Listina. Inv. číslo 36-37, sign. IA 36 a 37, z roku 1783 listopad 4, Vídeň a z roku 1793 červen 18, Vídeň.

Monografie a jiné odborné publikace

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka a kol. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. 1. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 568 s.

KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v Českých zemích*. Praha: Karolinum, 1998. 347 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.

MALÝ, Karel a kol. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. vydání. Jinočany: H & H, 1993, 533 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.

ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Povšechné české dějiny právní*. 2. vydání. Praha: Bursík & Kohout, 1913, 650 s. Dostupné z: databáze kramerius pro VŠ Národní knihovny ČR.

MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, s.r.o., 1995, 269 s.

BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území České republiky*. Praha: Linde, 2003, 474 s.

PSÍKOVÁ, Jiřina, ZIEGLER, Jan. *Třeboň*. Praha: Pasek, 2009, 75 s.

KROB, Miroslav a kol. *Třeboň*. Praha: Kvarta a Třeboň: Carpio, 2001, 192 s.

MENDL, Bedřich. *Tak řečené norimberské právo v Čechách*. Praha: česká akademie věd a umění, 1938, 139 s. Dostupné z: databáze Czech medieval sources online. [Studie/publikace] využila databázi Czech Medieval Sources online, kterou poskytuje výzkumná infrastruktura LINDAT/CLARIAH-CZ (<https://lindat.cz>) podporovaná MŠMT ČR (projekt č. LM2018101).

HAAS, Antonín. *Codex iuris municipalis IV-1, Privilegia nekrálovských měst českých z let 1232-1452*. Praha: Československá akademie věd, 1954, 438 s.

MATOUŠ, František. *Třeboň*. Praha: Vyšehrad, 1946, 64 s.

Příspěvky ve sborníku

ČERNÝ, Josef. *Úvod*. Sborník. Šest set let královských práv města Třeboně. České Budějovice: MNV Třeboň, 1976, úvod.

FILIP, Václav. *K vývoji správy města Třeboně*. Sborník. Šest set let královských práv města Třeboně. České Budějovice: MNV Třeboň, 1976, 9 s.

MALÝ, Karel. *Úvodem*. In: MALÝ, Karel a ŠOUSTA, Jiří. *Městské právo ve střední Evropě: Sborník příspěvků z mezinárodní právnické konference „Práva městská království českého“ z 19.-21. září 2011*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, 2013. s. 9-10.

ZÁLOHA, Jiří. *Snahy o potvrzení privilegií města Třeboně v 17. a 18. století*. Sborník. Šest set let královských práv města Třeboně. České Budějovice: MNV Třeboň, 1976, 53-57 s.

PSÍKOVÁ, Jiřina. *Tak zvané ius regale pro město Třeboň*. In: *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska*. Jindřichův Hradec: Muzeum Jindřichohradecka, 2006, 131-132 s.

PSÍKOVÁ Jiřina. *Kamenný korec v Třeboni z roku 1556*. *Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska*. Jindřichův Hradec: Muzeum Jindřichohradecka, 2013, Sv. 25, 111-112 s.

Odborné články

PSÍKOVÁ, Jiřina. *Historie treboňských trhů*. Rukopis autora, nepublikované, březen 2015, 1-2 s.

Internetové zdroje

Město Třeboň. *Historie města Třeboň* [online]. Město Třeboň. [cit. 8. dubna 2021]. Dostupné na: <<https://www.mesto-trebon.cz/cz/historie-mesta-a-pamatky/historie.html>>.

JIRÁSKO, Vojtěch. *Odúmrt'* [online]. Iurium wiki, 16.1.2019 [zobrazeno 11.6.2022]. Dostupné z: http://wiki.iurium.cz/w/Odúmrt'#cite_note-1.

KOVÁŘ, Daniel. *Lékaři – Specialisté pečující o zdraví obyvatelstva* [online]. Encyklopedie Českých Budějovic [zobrazeno 18.6.2022]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/lekari>.

RAMEŠ, Václav. *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů* [online]. Tezaurus archeologické terminologie, 11.5.2022 [zobrazeno 20.6.2022]. Dostupné z: <http://teater.aiscr.cz/12-spolecnost/pravo/mestske-pravo?view=cs>.

Wikipedie otevřená encyklopedie. *Dějiny Třeboně* [online]. Wikipedie otevřená encyklopedie, 7.5.2022 [zobrazeno 24.6.2022]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Dějiny_Třeboně.

Abstrakt

Diplomová práce pojednává o vývoji města Třeboně a jeho právním základu. Dále se zabývá základy městského práva, s kterým souvisí udělování a potvrzování privilegií. Následuje výčet privilegií, která byla od založení města udělována, odnímána a potvrzována. Ve čtvrté kapitole se dozvíte ve stručnosti o českých právních dějinách v souvislosti s rozvojem města Třeboně ve sledovaném období od 14. století do roku 1848. Pátá kapitola se zabývá městským právem na českém území. V předposlední kapitole se píše o právně archeologických památkách, které souvisejí s městem Třeboň jako například Tržní řád a také jedna z významných památek, jež je Obnovené zřízení zemské, které zavedlo velké změny v právu, a to například absolutistická vláda, propadná práva, omezení zemského soudu.

Resumé

The thesis deals with the development of the town of Třeboň and its legal basis. It also deals with the basics of the city law, which is related to the granting and confirmation of privileges. The following is a list of privileges that have been granted, withdrawn and confirmed since the foundation of the town. In the fourth chapter you will learn briefly about the Czech legal history in connection with the development of the town of Třeboň in the period from the 14th century to 1848. The fifth chapter deals with municipal law in the Czech territory. The penultimate chapter deals with the legal-archaeological monuments related to the town of Třeboň, such as the Market Order and one of the important monuments, which is the Restoration of the Provincial Establishment, which introduced major changes in the law, such as absolutist rule, forfeiture rights, and limitations on the provincial court.

Klíčová slova

Město, městské právo, právní dějiny, právo, Třeboň, české území, historie, tržní řád, kamenný korec, ius regale.

Key words

City, municipal law, legal history, law, Třeboň, Czech territory, history, market order, stone bucket, royal right.

Přílohy

Příloha č. 1 – Petr a Jan z Rožmberka propůjčují městu Třeboni právo měst královských, listina z roku 1376, září 8., s. 1.

Příloha č. 3 – Král Vladislav II. Jagelonský na žádost Voka II. povoluje městu Třeboni výroční trh na sv. Filipa a Jakuba se sedmidenním trváním. Listina z roku 1480, srpen 22., Praha.

Příloha č. 4 – Nejstarší písemný doklad o třeboňském rychtáři a městské radě. Jan I. z Rožberka poskytuje rychtáři a přísežným města Třeboně roční plat 2 kopy pražských grošů ve vsi Kramolín za voděradskými lány, aby je rozdělili vždy ve výroční den jeho smrti mezi místní chudé. Listina z roku 1385, prosinec 4., Český Krumlov.

